
HEDENDAAGSE INVLOEDEN OP VERBONDENHEID VAN BEWONERS MET HUN BUURT

F.E. BREEUWSMA

3131866

MASTERSCRIPTIE (GEO4-3313)

STADSGEOGRAFIE

GEOWETENSCHAPPEN

UNIVERSITEIT UTRECHT

AUGUSTUS 2011

BEGELEIDER; DR. GIDEON BOLT

Utrecht, Nederland

12 augustus 2011

F.E. Breeuwsma

3131866

elinebreeuwsma@hotmail.com

Hedendaagse invloeden op verbondenheid van bewoners met hun buurt.

Masterscriptie

GEO4-3313

Stadsgeografie

Geowetenschappen

Universiteit Utrecht

Begeleider; Dr. Gideon Bolt

Voorwoord

Utrecht, 12 augustus 2011

Buurten zijn niet zomaar buurten; de mensen die in de buurt wonen, maken deze woonplaatsen tot wat zij zijn. Er zijn tussen buurten grote verschillen te zien in bevolkingssamenstelling, voorzieningenniveaus en kwaliteit van de woningen. Hierdoor verschillen de bewonersvoorkeuren voor bepaalde woningen of de locatie.

In de internationale literatuur wordt de laatste jaren steeds meer onderzoek gedaan naar de invloed van de opkomst van technologische middelen op de maatschappij. De mobiele telefoon en het internet behoren inmiddels tot het dagelijks leven en door toenemende sociale en fysieke mobiliteit is het mogelijk om binnen korte tijd verre reizen te maken. Er wordt in dit verband door wetenschappers gesteld, dat afname van de ervaren saamhorigheid zou kunnen leiden tot een afname van het belang van de buurt voor de bewoners. De vraag is of dit ook het geval is in de Nederlandse buurten.

Dit onderzoek is gedaan met behulp van bestaande data van WoonOnderzoek Nederland 2006. Er is gekeken naar de mate van sociale cohesie en verhuigeneigdheid in Nederlands buurten. Hierbij is rekening gehouden met de huishoudenskenmerken en de buurtkenmerken. Uit de multilevel analyses zijn een aantal verassende conclusies gekomen, maar de analyses laten ook zien dat de buurt er voor veel bewoners nog steeds toe doet.

Graag zou ik mijn scriptiebegeleider Gideon Bolt willen bedanken. Hij heeft altijd kritisch naar mijn stukken gekeken en heeft bij het doen van het statistische deel van mijn onderzoek een duwtje in de juiste richting gegeven. Mede dankzij hem is het onderzoek geworden zoals het nu is. Tevens zou ik graag alle andere docenten van de opleiding Sociale Geografie willen bedanken voor alles wat zij mij de laatste vijf jaar hebben geleerd.

Eline Breeuwsma

BSc Sociale Geografie en Planologie

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	5
Inhoudsopgave	7
Hoofdstuk 1 - Inleiding	9
1.1 Aanleiding.....	9
1.2 Doel van onderzoek.....	10
1.3 Probleemstelling & operationalisering.....	10
1.4 Belang van onderzoek	11
1.5 Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2 - Theoretisch kader	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Wat is een buurt?	13
2.3 Visies op de buurt.....	14
2.4 Sociale cohesie	15
2.4.1 Sociale netwerken	16
2.4.2 Gemeenschappelijke normen en waarden	18
2.5 Verhuisgeneigdheid.....	20
2.6 Dagelijkse activiteiten	23
2.7 Conclusie en conceptueel model	24
Hoofdstuk 3 - Opzet en uitvoering onderzoek	27
3.1 Keuze van onderzoekseenheden en verantwoording dataverzamelings-methode	27
3.2 Keuze van variabelen.....	27
Hoofdstuk 4 - Resultaten.....	31
4.1 Inleiding	31
4.2 0-modellen	31
4.3 Individuele variabelen	32
4.4 Mate van tevredenheid en activiteiten.....	35
4.4.1 Mate van tevredenheid	36

4.4.2	activiteiten.....	38
4.5	Buurtvariabelen.....	38
4.6	Conclusie	41
Hoofdstuk 5 - Conclusie en discussie		43
5.1	Conclusie	43
5.2	Discussie en aanbevelingen.....	44
Literatuurlijst		47
Bijlage 1 – Uitkomsten SPSS		51

HOOFDSTUK 1 - INLEIDING

1.1 AANLEIDING

Door de opkomende technologische middelen van de laatste jaren zijn de verhoudingen in de wereld aan het veranderen. De mobiele telefoon en het internet behoren nu tot het dagelijks leven en door toenemende sociale en fysieke mobiliteit is het mogelijk om binnen korte tijd verre reizen te maken. Internationaal wordt er veel onderzoek gedaan naar de invloed van deze ontwikkelingen op de maatschappij. Een voorbeeld hiervan is Putnam (2000). Hij wijst op de afnemende politieke en maatschappelijke betrokkenheid van inwoners van de Verenigde Staten. Dit kan volgens Putnam (2000) worden afgelezen uit de dalende opkomst bij verkiezingen en de afnemende belangstelling voor vrijwilligerswerk en het verenigingsleven. Door deze loskoppeling van bewoners staat de sociale samenhang van de samenleving onder druk. Echter, zijn pessimistische visie wordt slechts deels empirisch onderbouwd door andere onderzoeken. Duyvendak en Hurenkamp (2004) stellen dat er sprake is van een kwalitatieve verandering. Er is inderdaad een afname van traditionele gemeenschappen zoals geloofsgemeenschappen, politieke partijen en vakbonden. Echter, lichte gemeenschappen met meer dynamiek en flexibiliteit, zoals vrijwilligerswerk, vrijetijdsverenigingen en milieu- en natuurorganisaties zijn groeiende. Deze gemeenschappen komen waarschijnlijk mede tot stand door middel van het internet (Duyvendak & Hurenkamp, 2004).

Ook op buurtniveau lijken traditionele vormen van gemeenschappen af te nemen. Door internet kan de sociale cohesie in de buurt afnemen, omdat buurtbewoners door activiteiten op internet hun sociale contacten kunnen onderhouden zonder de deur uit te gaan. Door de toename van communicatie technologieën en transport bewegen mensen zich steeds mobieler door de ruimte en vinden er veranderingen plaats in sociale relaties en structuren. Wellman & Leighton pleitten al in 1979 voor een netwerkperspectief van sociale verbindingen. Er blijven altijd sterke banden bestaan, echter, deze banden zijn steeds minder verbonden met de buurt waarin mensen wonen (Wellman & Leighton, 1979). Wellman stelt in 2001 dat moderne gemeenschappen minder op groepen en meer op netwerken gebaseerd zijn, een stelling die tevens naar voren komt in Mok e.a. (2010). Mok e.a. (2010) stellen dat er sinds de ontwikkeling van de technologie vrijwel geen verandering in sociale relaties heeft plaatsgevonden. Ondanks het feit dat de mogelijkheden van communicatie zijn toegenomen is er weinig verandering in de frequentie van face-to-face contacten met vrienden en familie, wel een lichte toename van contact over de telefoon. Toch wordt internet door Mok e.a. (2010) slechts als een toevoeging en niet als een vervanging gezien.

De conclusie dat er een verschuiving van een traditionele visie naar een relationele visie van plaatsen aan de gang is, wordt ook getrokken door Cummins e.a. (2007) en Van Kempen & Murie (2009). Het is in de moderne maatschappij relevanter om plaatsen te zien als punten in een netwerk dan als autonoom afgebakende ruimtes. Van Kempen en Murie (2009) benadrukken de ontwikkeling van placelessness; mensen zijn niet meer gebonden aan de vaste ruimte, maar kunnen zich gemakkelijk door de ruimte bewegen en zich verplaatsen (Van Kempen & Murie, 2009).

Van Kempen (1999) toont aan dat activiteiten en sociale contacten van buurtbewoners zich niet tot de buurt beperken en dat activiteiten zelfs voor een zeer groot deel buiten de buurt plaats vinden. Dus kan niet worden verwacht dat normen en waarden enkel worden beïnvloed door de buurt. Het

wonen in een bepaalde buurt maakt blijkbaar steeds minder uit. Buurtbewoners verhuizen wanneer de buurt niet meer bevalt (Van Kempen, 1999). Daarnaast tonen Van Kempen & Murie (2009) aan dat buurtbewoners slechts een klein deel van hun contacten in de buurt hebben. Ten slotte komt uit onderzoek van Völker (1999) naar voren dat door andere levensritmes burens elkaar minder vaak tegen komen en dat zij daardoor een anoniemer leven leiden. Door de economische groei en de toenemende welvaart hoeven burens minder bij elkaar aan te kloppen voor hulp of het lenen van goederen (Völker, 1999).

Toch is het waarschijnlijk dat de buurt niet voor alle bewoners van afnemend belang is. Gesteld zou kunnen worden dat buurtbewoners met een lagere mobiliteit waarschijnlijk in hogere mate op de buurt zijn aangewezen dan buurtbewoners die zich vrij door de ruimte kunnen bewegen. De mate van belang van de buurt zou gemeten kunnen worden aan de hand van activiteitenpatronen van bewoners in buurten met verschillende kenmerken. Echter, opvallend is dat er weinig internationaal onderzoek is gedaan naar de activiteiten van buurtbewoners en in welke mate de dagelijkse leefpatronen van buurtbewoners binnen de buurt plaats vinden. Het is hierdoor onbekend hoeveel activiteiten buurtbewoners daadwerkelijk met regelmaat in hun buurt ondernemen.

1.2 DOEL VAN ONDERZOEK

Het onderzoek heeft als doel om tot inzicht te komen of bewoners nog wel binding hebben met hun eigen buurt en welke factoren daarbij van belang zijn. Omdat er gebruik gemaakt zal worden van het landelijke WoonOnderzoek Nederland uit 2006 met een onderzoekspopulatie van 64005 Nederlandse huishoudens zullen er waarschijnlijk algemeen geldende uitspraken gedaan kunnen worden. Het onderzoek is van belang om inzicht te geven welke objectieve individuele kenmerken, subjectieve individuele kenmerken, activiteiten van de buurtbewoner en buurtkenmerken bijdragen aan een sterkere binding met de buurt.

1.3 PROBLEEMSTELLING & OPERATIONALISERING

In dit onderzoek zal het belang van de buurt voor zijn bewoners centraal staan. De probleemstelling luidt; *Welke huishoudens- en buurtkenmerken dragen bij aan een sterkere en/of zwakkere binding met de buurt?* Binnen de buurt zijn diverse kenmerken te onderscheiden. Allereerst is er de buurt, bestaande uit verschillende componenten, zoals de voorzieningen en de bevolkingssamenstelling. De gegevens over de buurten zullen komen van Statline van het Centraal Bureau van de Statistiek (hierna CBS). Op het CBS zijn onder andere gegevens te vinden over het gemiddelde inkomen, het percentage allochtonen en het aantal arbeidsplaatsen in de horeca in de buurt.

De buurtkenmerken hebben invloed op de dagelijkse leefpatronen van de buurtbewoners. Deze buurtbewoners vormen de tweede component in de buurt, namelijk de huishoudens. Deze huishoudenskenmerken zullen gekoppeld worden aan de buurtkenmerken. In het onderzoek zal gebruik worden gemaakt van gegevens van 64005 Nederlandse huishoudens uit het databestand van WoonOnderzoek Nederland uit 2006. De huishoudenskenmerken, zoals de samenstelling, de leeftijd en het opleidingsniveau, maar ook de leefpatronen van de buurtbewoners zullen meegenomen worden. Tevens zijn er wellicht verschillen aan te geven tussen de verschillende etniciteiten van

buurtbewoners, de contacten van de bewoner met andere buurtbewoners en de tijd die een bewoner dagelijks spendeert in de buurt. Ten slotte moet er worden gekeken naar de verhuisgeneigdheid van buurtbewoners in bepaalde buurten.

De verschillende huishouden- en buurtkenmerken hebben op verschillende wijzen invloed op binding met de buurt. Deze invloeden zullen duidelijk worden gemaakt aan de hand van het conceptueel model. Het conceptueel model komt voor uit het theoretisch kader en wordt aan het eind van hoofdstuk 2 behandeld.

1.4 BELANG VAN ONDERZOEK

Dit is een vernieuwend onderzoek, waarbij buurtkenmerken kunnen worden gekoppeld aan activiteitenpatronen van verschillende huishoudens. Op deze manier kan worden gekeken naar de invloed van huishouden- en buurtkenmerken op de verhuisgeneigdheid en de sociale cohesie in de buurt. Het belang van activiteitenpatronen is op dit moment nog een 'gat' in de wetenschap. Ten tweede kan aan de hand van de multilevel analyses worden vastgesteld in hoeverre het oordeel van bewoners over hun buurt wordt beïnvloed door de huishoudenskenmerken en de buurtkenmerken. Het voordeel hiervan is dat de invloed van een buurtkenmerk wordt gecorrigeerd voor de invloed van andere buurtkenmerken. Ten derde is het ook voor de Nederlandse overheid van belang om te weten in welke mate bewoners van hun buurt afhankelijk zijn, omdat beleid doorgaans wordt gebaseerd op kenmerken op buurtniveau. Dit beleid komt voort uit de gedachte dat buurtbewoners bij een grote afhankelijkheid van de buurt op een positieve of negatieve manier beïnvloed zouden kunnen worden door medebewoners.

1.5 LEESWIJZER

In het tweede hoofdstuk zal het theoretisch kader aan bod komen. Hierin worden verschillende literaire theorieën met elkaar vergeleken en tegenover elkaar gezet. In hoofdstuk 3 zal de opzet en de uitvoering van het onderzoek worden beschreven. Hieronder vallen onder andere de beschrijving van de keuze van de onderzoekseenheden en van de dataverzamelmethode. In het vierde hoofdstuk zal ingegaan worden op de resultaten van het onderzoek. Ten slotte wordt de scriptie afgesloten met de conclusie en discussie in hoofdstuk 5.

HOOFDSTUK 2 - THEORETISCH KADER

2.1 INLEIDING

Voordat met de beschrijving van het onderzoek wordt begonnen, zullen resultaten uit eerder gedane onderzoeken worden behandeld. In dit hoofdstuk zal aandacht worden besteed aan bestaande theorieën over sociale buurtbinding. In de eerste paragraaf wordt aandacht besteed aan de vraag wat bewoners als hun buurt zien. Vervolgens zal in de tweede paragraaf worden uitgelicht welke afbakeningen van de buurt in de literatuur naar voren komen. In de derde paragraaf wordt gekeken naar wat er in de literatuur bekend is over de invloed van sociale cohesie in de buurt op de binding van bewoners aan die buurt. Er zal dieper worden ingegaan op de drie componenten van sociale cohesie; de sociale contacten, de normen en waarden en de gehechtheid. In de vierde paragraaf komen de dagelijkse activiteiten van de buurtbewoners aan bod, omdat deze in verschillende mate binnen de buurt plaatsvinden. Ten slotte geeft de mate van verhuisgeneigdheid aan of bewoners in een buurt willen blijven wonen of juist willen vertrekken. Dit hoofdstuk zal in de laatste paragraaf worden afgesloten met een conclusie en het conceptueel model dat de verdere opzet voor de uitvoering van dit onderzoek moet geven.

2.2 WAT IS EEN BUURT?

Door de overheid worden voor administratieve doeleinden buurten ingedeeld, maar deze administratieve grenzen hoeven niet overeen te komen met de visie van de buurtbewoners. In diverse onderzoeken wordt aan de respondenten gevraagd naar bijvoorbeeld de leefbaarheid en de sociale cohesie in de eigen buurt. Echter, de buurt is geen eenduidig begrip. Er wordt in onderzoeken nauwelijks aandacht besteed aan het feit dat respondenten wellicht een ander beeld van hun buurt hebben dan onderzoekers verwachten, terwijl dit wel degelijk invloed kan hebben op de onderzoeksresultaten (Kaal e.a., 2008). Daarnaast worden de onderzoeksgegevens vaak gekoppeld aan postcodegebieden, zodat er meer gegevens over de huishoudens in het onderzoek meegenomen kunnen worden. Hierdoor zou een onterecht beeld over de buurt kunnen ontstaan, bijvoorbeeld dat er binnen de buurt sprake is van homogeniteit over de onderzochte onderwerpen (Kaal e.a., 2008). Kaal e.a. (2008) hebben onderzoek gedaan in de stad Leiden en het dorp Zoeterwoude in Nederland en het dorp Cumberland in Canada. Uit het onderzoek is gebleken dat buurtbewoners eenvoudig het gebied kunnen aangeven dat zij als hun buurt beschouwen. De buurt is voor hen dus een duidelijk begrip. In figuur 1 is te zien wat de gemiddelde grootte van de administratieve eenheid is en welke oppervlakte de bewoners tot hun buurt rekenen. Hier is opvallend dat de gemiddelde omvang van de buurt die buurtbewoners aangeven doorgaans veel kleiner is dan de geselecteerde administratieve onderzoeksgebieden. Verder is gebleken dat buurtbewoners vragen over hun buurt hun antwoorden niet altijd betrekken op het gebied, dat zij eerder in het onderzoek als hun buurt hebben aangegeven. Dit kan ook een groter of kleiner gebied betreffen (Kaal e.a., 2008). Onderzoek van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM) bevestigt deze onderzoeksresultaten. Ook daar blijkt dat buurtbewoners de omvang van de eigen buurt niet veel groter schatten dan de directe woonomgeving (Wassenberg e.a., 2006).

Figuur 1 – Buurgroote getekend door respondentent

Studie	Studie I		Studie II	Studie III	
	Leiden-hoog	Leiden-laag	Leiden-II	Zoeterwoude	Cumberland
([*] gemiddelde) grootte admin. eenheid / dorp (km ²)	1,49	0,88*	0,88*	20,0 / 1,2	29,1 / 1,9
Range (km ²)	0,03-2,67	0,004-1,71	0,003-0,78	0,003-1,48	0,002-2,71
Gemiddelde en (SD) (km ²)	0,67(0,50)	0,24(0,30)	0,12 (0,14)	0,13(0,27)	0,43(0,79)
Mediaan (km ²)	0,60	0,15	0,08	0,04	0,07

(Bron; Kaal e.a., 2008)

Vergelijkbare resultaten komen naar voren uit het onderzoek van Lee en Campbell (1997) en Hipp (2010). Lee en Campbell (1997) onderzochten hoe buurtbewoners hun buurt definiëren en of hun definities hun antwoorden op onderzoeksvragen beïnvloedden. Hieruit bleek dat buurtbewoners vaak dezelfde naam aan hun buurt geven, maar dat de gedefinieerde buurten zeer in grootte en complexiteit verschillen. Toch blijken deze verschillen in definitie niet veel invloed te hebben op de antwoorden van bewoners van vragen over hun buurt. Lee en Campbell (1997) raden wel aan om aan het begin en aan het einde van het onderzoek naar buurteffecten een kleine peiling te doen naar wat de respondenten onder hun buurt verstaan. Ook Hipp (2010) concludeert dat er op lage schaal onderzoek moet worden gedaan om de juiste resultaten te krijgen. De tevredenheid van buurtbewoners wordt namelijk meer beïnvloed door de sociaal demografische karakteristieken van de buurt op een laag schaalniveau, dan karakteristieken op een hoog schaalniveau. Onderzoeken gebruiken volgens Hipp (2010) vaak niet het juiste geografische niveau en hij raadt af te grote gebieden als geheel te willen onderzoeken (Hipp, 2010).

2.3 VISIES OP DE BUURT

Nu gebleken is dat voor buurtbewoners het begrip ‘buurt’ geen eenduidig begrip is, zal worden gekeken naar de definitie in bestaande literatuur. In het artikel van Schwirian (1983) komen drie manieren waarop de buurt gezien kan worden naar voren. Allereerst is er de buurt als een natuurlijk gebied. Deze visie houdt in dat de buurt zowel op fysieke, bijvoorbeeld de soorten woningen in de buurt, als sociale, bijvoorbeeld etnische samenstelling van de buurt, kenmerken onderscheiden moet kunnen worden van andere buurten. Ten tweede is er de buurt als een sociaal gebied. Hieronder verstaat Schwirian (1983) de stadse subgebieden waarbij de bewoners dezelfde sociale kenmerken hebben in status, familiariteit en etniciteit. De samenhang tussen bewoners komt dus voort uit sociale kenmerken en niet doordat zij dicht bij elkaar wonen (Schwirian, 1983).

Ten slotte is er de buurt als een systeem van interactie. Er zijn twee belangrijke voorbeelden van deze manier om een buurt te typeren. De eerste manier is gebaseerd op het werk van Suttles (1972) en de andere manier op het werk van Fischer (1975). Suttles (1972) beschrijft in zijn boek *“The Social Construction of Communities”* de verschillende soorten van sociale organisatie van een buurt. Aan de ene kant zijn er buurten gebaseerd op een laag schaalniveau. Deze buurten hebben als primaire groep een buurtorganisatie. Aan de andere kant zijn er op hoger schaalniveau buurten aan te geven die meer te maken hebben met groepen en instituties buiten de buurt dan binnen de buurt, waardoor deze buurten eigenlijk de grenzen van hun eigen buurt overschrijden. Op schaalniveaus van laag naar hoog beschrijft Suttles (1972) vier soorten buurten. Op het laagste schaalniveau zit

'local networks and the face-block'. Hier wonen nabije buren en het is een eenvoudige vorm van een buurt. De buurtbewoners kennen elkaar goed en komen elkaar vaak tegen. Daarboven zit *'the defended neighborhood'*. Deze buurt wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van buurtgenoten met een gemeenschappelijke identiteit, welke ook herkenbaar is voor mensen buiten de buurt. De derde categorie is de *'the community of limited liability'*. Deze is gedefinieerd vanuit administratieve gegevens van de overheid en op deze buurt wordt door de overheid beleid gemaakt. Op het hoogste schaalniveau beschrijft Suttles (1972) tenslotte *'the expanded community of limited liability'*. Hierin worden verschillende buurten met dezelfde kenmerken aan elkaar gekoppeld, bijvoorbeeld de *'south side'* of de *'east side'*. Veranderingen in de grenzen van deze twee laatste categorieën van buurten worden van buitenaf bepaald en niet door de buurtbewoners zelf (Suttles, 1972).

De andere manier om de buurt als een systeem van interactie tussen bewoners te benaderen, komt voort uit de theorie ontwikkeld door Wirth (1938). Wirth schreef al in de eerste helft van de 20e eeuw over de opkomende groei van steden en de gevolgen die de uitbreiding van de stad volgens hem zou hebben voor de samenleving. Hij schreef vanuit een urbanisatie-disorganisatie perspectief. In deze vrij pessimistische visie stelde hij dat wanneer steden groeien en meer complex worden, de oude vormen van sociale controle door primaire groepen, zoals familie en buurtgenoten, verdwijnen. De stad is groot, anoniem, heeft een hoge dichtheid en er wonen vele verschillende individuen, waardoor er minder ruimte is voor directe contacten. Door deze verhoogde heterogeniteit worden sociale structuren afgebrokkeld en is er sprake van een toename van mobiliteit, onzekerheid en instabiliteit, en een afname van het belang van de lokale groep (Wirth, 1938). Fischer (1975) testte deze theorie van Wirth (1938) en concludeerde dat er in verschillende buurten grote verschillen zijn waar te nemen in de mate van contact tussen buren. De buurt is slechts een van de netwerken waarin een stedeling sociaal contact zou kunnen hebben. Door de concentratie van inwoners is er een diversiteit aan subculturen, welke steun van elkaar kunnen ondervinden, maar die ook verwarring kunnen scheppen. In tegenstelling tot Suttles (1972) kijkt Fischer (1975) niet naar verschillende definities van buurten. Hij legt de nadruk op het feit dat er in verschillende mate contact tussen buren plaatsvindt. Uit het onderzoek van Guest en Wierzbicki (1999) komt naar voren dat de buurt als bron voor de sociale contacten in belang aan het afnemen is. Buurtbewoners hebben steeds minder sociale contacten in de buurt en steeds meer sociale contacten buiten de buurt. Individueel hebben steeds meer voornamelijk contacten in of voornamelijk contacten buiten de buurt, maar een sterke relatie tussen het hebben van sociale contacten in en buiten de buurt blijft aanwezig. Tevens blijven de sociale buurtcontacten belangrijk voor een redelijk grote groep mensen, zoals ouderen en werklozen (Guest & Wierzbicki, 1999)

Het mag duidelijk zijn dat ook in de bestaande wetenschappelijke literatuur geen eenduidige definitie van het begrip 'buurt' bestaat. Het begrip kan heel verschillend gedefinieerd worden en daarom is het van belang om de schaal van het onderzoek in het achterhoofd te houden, wanneer er onderzoek naar buurten wordt gedaan.

2.4 SOCIALE COHESIE

De gebondenheid aan de buurt wordt voor een groot deel bepaald door de sociale cohesie binnen een buurt. Echter, er bestaat geen eenduidige definitie van sociale cohesie, waardoor het een moeilijk meetbaar begrip is. In bestaande literatuur komen verschillende definities naar voren. Kearns en Forrest (2000) onderscheiden vijf aspecten van sociale cohesie. Allereerst zijn er in de

buurt sociale netwerken en sociaal kapitaal aanwezig als gevolg van intensieve sociale interactie in de gemeenschap en tussen de verschillende families. Ten tweede is er binnen een buurt met sociale cohesie sprake van gemeenschappelijke normen en waarden van de buurtbewoners. Ten derde zijn de buurtbewoners gehecht aan de plaats waar ze wonen en ze ontlenen er hun identiteit aan. Het vierde aspect van sociale cohesie is de aanwezigheid van sociale controle en de afwezigheid van grote conflicten binnen de buurt. Ten slotte is er in een wijk met hoge sociale cohesie solidariteit en zijn er geen grote welvaartsverschillen. Dit houdt in dat alle buurtbewoners in dezelfde mate toegang hebben tot de voorzieningen die zij nodig hebben (Kearns & Forrest, 2000; Van Beckhoven & Van Kempen, 2005). Dit onderzoek zal zich, net als het onderzoek van Dekker en Bolt (2005), beperken tot de drie eerste kenmerken van sociale cohesie. De deze kenmerken zijn relevant op buurtniveau, het niveau waarop dit onderzoek plaatsvindt. De laatste twee kenmerken zijn daarentegen voornamelijk van belang op nationaal niveau. In de volgende paragrafen zal daarom aandacht worden besteed aan de drie kenmerken van sociale cohesie op buurtniveau, te weten de sociale netwerken in de buurt, de gemeenschappelijke waarden en normen, en de gehechtheid aan de buurt.

2.4.1 SOCIALE NETWERKEN

De sociale cohesie in de buurt wordt verhoogd wanneer burens zijn opgenomen in het persoonlijk netwerk van een buurtbewoner (Flap & Völker, 2005). Ook bij een verhoogd gemeenschapsgevoel zijn buurtbewoners meer gebonden aan de buurt en vindt er meer sociale interactie plaats (Guest, 2006). In Varady (1986) komt naar voren dat de sociale buurtcontacten van invloed zijn op het vertrouwen in de toekomst. Bewoners van buurten met een hoge sociale cohesie en bewoners met veel sociale buurtcontacten, hebben vaak het meeste vertrouwen in de toekomst van de buurt (Varady, 1986).

Uit onderzoek van Völker (1999) is gebleken dat burens van belang zijn binnen persoonlijke netwerken, maar dat burens selectief met de hulp die ze vragen omgaan. Vaak wordt aan burens hulp gevraagd die aan iedereen gevraagd kan worden en waarvoor geen specifieke kennis nodig is. Tevens is het opvallend dat het aantal burensrelaties verschilt naar sociaal prestige, ligging van de woning en de individuele probleemsituatie. Ook regionaal zijn er verschillen. Wanneer er meer alternatieven in een netwerk aanwezig zijn, zal minder vaak steun bij burens worden gezocht (Völker, 1999). Dit hangt samen met het idee van sociaal kapitaal. Mensen leggen contacten in afhankelijkheid van hun individueel doel ofwel hun specifieke probleemsituatie.

Lindenberg (1982, 1986; in Völker, 1999) verwachtte dat de welvaart in de toekomst zou leiden tot minder lokale contacten, ook wel de '*sharing group theory*' genoemd. Zijn theorie hield in dat bij een stijgende welvaart de bewoners zichzelf beter van eigen goederen zouden kunnen voorzien. Er is dan geen noodzaak meer om deze goederen te lenen, waardoor er minder contact zou plaatsvinden tussen buurtbewoners (Lindenberg, 1982, 1986; in Völker, 1999). Echter, deze theorie wordt door Völker (1999) gefalsificeerd en zelfs weerlegd. Opvallend uit het onderzoek van Völker (1999) is dat een hoger sociaal prestige zelfs tot meer contacten met burens leidt. Als verklaring wordt aangedragen dat mensen eerder contacten aangaan met personen met een hoge status, omdat deze netwerkleiden over meer hulpbronnen beschikken, voor het geval dat zich er in de toekomst opnieuw problemen zouden voordoen. Wel blijkt uit hetzelfde onderzoek dat de buurt voor hoger opgeleiden minder van belang is voor het krijgen van sociale contacten. Hoger opgeleiden hebben blijkbaar wel

meer contact met buren, maar omdat ze veel mensen kennen, vormen buurtcontacten daarin een naar verhouding een kleinere groep (Völker, 1999). Dit resultaat komt overeen met andere onderzoeken. Hierin wordt gesteld dat een hogere opleiding en het hebben van een baan leiden tot relatief minder sociale contacten in de buurt, maar dat dit geen negatieve invloed heeft op de sociale samenhang in de buurt (Fischer, 1982; Kleinhans & Bolt, 2010). Bewoners met een hoger inkomen hebben absoluut meer contacten dan bewoners met een lager inkomen. Echter, buurtbewoners met een lager inkomen hebben relatief meer sociale contacten in de buurt (Campbell & Lee, 1992).

Ook uit onderzoek van Hipp (2010) komt indirect de conclusie dat hoger sociaal prestige tot meer buurtcontacten leidt. Hieruit blijkt namelijk dat buurtbewoners met een hogere opleiding of een hoger inkomen meer tevreden zijn over hun woonbuurt dan buurtbewoners met een lagere opleiding of een lager inkomen. Als verklaring wordt gesteld dat het vaker voorkomt dat buurtbewoners met een hogere opleiding of een hoger inkomen vrijwilligerswerk in de buurt doen. Hiermee kunnen zij helpen met het aanpakken van problemen binnen de buurt waardoor de algemene tevredenheid verbetert (Hipp, 2010). Het vrijwilligerswerk is een activiteit waardoor de buurtbewoners elkaar beter leren kennen. De invloed van de dagelijkse activiteiten van buurtbewoners op hun binding met de buurt zal verder aan bod komen in paragraaf 2.4.

De woonduur is van positieve invloed op de sociale contacten in de buurt (Campbell & Lee, 1992). In oude buurten is in hogere mate sprake van een organisatie binnen de buurt, waardoor de bewoners meer gebonden zijn aan hun buurt en meer sociale interactie plaatsvindt (Guest e.a., 2006). Wanneer er naar de verschillen in buurtcontacten van oude en nieuwe bewoners in herstructureringswijken wordt gekeken, dan valt op dat er weinig contact is tussen oude en nieuwe buurtbewoners. Nieuwe bewoners hebben ook meer sociale contacten buiten de buurt, dan bewoners die langer in dezelfde buurt wonen (Van Beckhoven & Van Kempen, 2006).

Tevens zijn er verschillen te constateren tussen buurten met verschillende verhoudingen koop- en huurwoningen en tussen de buurtbetrokkenheid van eigenaars of hurende buurtbewoners. Op buurtniveau stelt Völker (1999) dat er meer contact tussen buren is, wanneer de bewoners huiseigenaren zijn. Huiseigenaren hebben in vergelijking tot huurders meer stabiliteit en meer buurtcontacten (Guest e.a., 2006). Ook in Campbell en Lee (1992) komt naar voren dat het aandeel koopwoningen een positief effect heeft op de sociale samenhang in de buurt. Een verklaring zou kunnen zijn dat bezitters van koopwoningen vaak ingesteld zijn op een langer verblijf in de buurt (Campbell & Lee, 1992). Uit onderzoek van Kleinhans en Bolt (2010) blijkt ook dat een hoger inkomensniveau een positieve invloed op de sociale samenhang in de buurt heeft.

Op schaalniveau van de buurtbewoners komen tegenstrijdige conclusies of huurders of huishuiseigenaren meer buurtcontacten hebben. Uit Campbell en Lee (1992) blijkt dat huiseigenaren meer sociale contacten in de buurt hebben dan huurders, terwijl uit onderzoek van Bergeijk e.a. (2008) blijkt dat huiseigenaren juist minder sociale contacten in de buurt hebben dan huurders. Hier wordt in Van Kempen (2010) de verklaring voor gegeven dat huurders meer lokale activiteitenpatronen hebben dan huiseigenaren. Volgens Van Kempen (2010) hebben huurders en huiseigenaren verschillende activiteitenpatronen hebben, waardoor ze minder kans hebben om elkaar te ontmoeten. Maar ook het feit dat het onderzoek Van Bergeijk e.a. (2008) plaatsvond in herstructureringsbuurten zou hiermee samen kunnen hangen, omdat verhoudingsgewijs veel meer huurwoningen aanwezig zijn. Tevens is het mogelijk dat bewoners van herstructureringswijken meer geneigd zijn om contacten buiten de buurt te zoeken. Hieruit blijkt dat er rekening gehouden zal

moeten worden met het feit dat er grote verschillen zijn tussen de uitkomsten van onderzoek naar effecten van de mix van huur- en koopwoningen op verschillende schaalniveaus.

Naast variabelen over inkomen en eigendomsvormen van de woning, blijken persoonlijke kenmerken van invloed. Wanneer een buurtbewoners ouder is, vrouwelijk is en meer kinderen thuis heeft wonen, heeft deze persoon meer sociale contacten in de buurt. Ten slotte blijken niet-westerse allochtonen te beschikken over minder sociale netwerken in de buurt. Niet-westerse allochtonen focussen qua sociale contacten met name op hun eigen etnische groep (Gerson e.a., 1977; Fischer, 1982; Campbell & Lee, 1992; Dekker & Bolt, 2005).

Ten slotte blijkt de geografische locatie van de buurt een factor te zijn die meeweegt. Zo is er meer contact tussen buurtbewoners wanneer zij in een kleinere stad wonen en ook als zij dicht bij elkaar wonen (Völker, 1999). Tevens komt uit Guest e.a. (2006) naar voren dat de locatie van de buurt relevant is voor de verschillen tussen het aantal buurtcontacten. Hierbij wordt wel aangemerkt dat dit ook afhankelijk kan zijn van individuele kenmerken, zoals het zijn van eigenaar van het huis. Zo zouden individuele kenmerken effect kunnen hebben op de mate van samenhang in de buurt (Guest e.a., 2006). Opvallend is dat bij Kleinmans en Bolt (2010) is gebleken dat fysieke kenmerken niet van invloed zijn op sociale cohesie. Volgens hun onderzoek zijn alleen sociale kenmerken van belang. Zo blijkt uit het onderzoek dat een slechte buurtreputatie van negatieve invloed is op de sociale cohesie (Kleinmans & Bolt, 2010).

2.4.2 GEMEENSCHAPPELIJKE NORMEN EN WAARDEN

Wanneer er sprake is van gemeenschappelijke normen en waarden betekent dit dat een groep mensen dezelfde waarden en doelen hebben en een gedeeld beeld van sociale orde en sociale controle. Deze gemeenschappelijke waarden en normen kunnen zorgen voor onderling respect en begrip (Dekker & Bolt, 2005). Binnen een buurt met veel sociale cohesie hoeven mensen onderling niet dezelfde normen te hebben. Er zouden bijvoorbeeld twee groepen met veel sociale cohesie kunnen bestaan waardoor andere groepen als anders worden gezien (Kearns & Forrest, 2000).

In onderzoeken naar sociale cohesie in een buurt wordt veelal door middel van het tolerantieniveau van afwijkend gedrag gekeken of er sprake is van gemeenschappelijke normen en waarden. Zo blijken oudere buurtbewoners, niet-westerse allochtonen en buurtbewoners met een eigen huis, een lager tolerantieniveau te hebben (Gerson e.a., 1977; Dekker & Bolt, 2005). Ten slotte hebben buurtbewoners die laagopgeleid, werkloos, een laag inkomen hebben en/of lang in de buurt wonen waarschijnlijk een hoger tolerantieniveau dan andere buurtbewoners (Dekker & Bolt, 2005). Uit Friedrichs en Blasius (2003) komt de vergelijkbare conclusie dat afwijkend gedrag eerder geaccepteerd wordt in achterstandsbuurtten. Wanneer buurtbewoners meer tijd doorbrengen in de buurt of meer sociale contacten in de buurt hebben, dan heeft dit een positief effect op de acceptatie van afwijkend gedrag. Deze buurtbewoners verlaten de buurt weinig en/of komen vaker in aanraking met afwijkend gedrag. Hierdoor raken zij gewend aan de situatie in de buurt en hebben zij een hoger tolerantieniveau tegenover afwijkend gedrag. Ten slotte blijkt uit het onderzoek dat buurtbewoners met een groter sociaal netwerk, afwijkend gedrag minder accepteren. De grootte van het sociale netwerk is deels afhankelijk per buurt, maar over het algemeen zijn sociale netwerken kleiner in achterstandsbuurtten. Overigens verdwijnt het effect het netwerk op afwijkend gedrag wel wanneer er wordt gecontroleerd voor de buurt (Friedrichs & Blasius, 2003).

2.4.3 GEHECHTHEID EN IDENTITEIT

Er zijn verschillende factoren van invloed op de gehechtheid van bewoners aan hun buurt. Allereerst zijn er persoonlijke kenmerken van invloed. Buurtbewoners met een baan, een eigen huis en een hoger inkomen zijn meer gehecht aan de buurt. Daarentegen zijn buurtbewoners met een hoge opleiding minder gehecht aan de buurt (Gerson e.a., 1977; Dekker & Bolt, 2005). Tevens is uit verschillende onderzoeken gebleken dat een langere woonduur van een bewoner in een bepaalde buurt leidt tot een hogere gehechtheid aan die buurt (Gerson e.a., 1977; Bergeijk e.a., 2008; Dekker & Bolt, 2005; Völker; 1999). Wanneer een huishouden langere tijd in de buurt woont, is het waarschijnlijk dat deze meer emotionele binding heeft met en meer contacten in de buurt dan een huishouden dat net in de buurt is komen wonen.

Ten tweede is de buurtreputatie een belangrijke factor. Buurten krijgen door hun bevolkingssamenstelling en eventueel daaruit vloeiende aandacht in de media een bepaalde reputatie. Buurtbewoners hebben veelal een positiever beeld van hun buurt dan mensen buiten de buurt. Gebleken is dat sociale contacten in de buurt kunnen afnemen wanneer een aantal buurtbewoners zich niet meer wil associëren met de slechte reputatie van de buurt en haar buurtbewoners (Suttles, 1972). Hieruit blijkt dat sociale factoren inderdaad van invloed kunnen zijn op de gehechtheid van de buurtbewoners.

Een derde factor die van invloed is op de gehechtheid van bewoners aan hun buurt is de etnische samenstelling. Bekende theorieën zijn de homogeniteitstheorie en de constricttheorie. De homogeniteitstheorie stelt dat mensen het liefst omgaan met een persoon met dezelfde levensstijl. Buurtbewoners zullen in buurten met een heterogene bevolkingssamenstelling minder vaak contact met medebuurtbewoners hebben (Gijsberts e.a., 2010). De sociale samenhang in een buurt wordt negatief beïnvloed door een hoog aandeel niet-westerse allochtonen in de buurt. Echter, deze etnische heterogeniteit is een groter probleem voor autochtonen dan voor allochtonen (Kleinhans & Bolt, 2010). Ook uit onderzoek van Bolt e.a. (2011) komt de vergelijkbare conclusie dat autochtonen zich waarschijnlijk vaak minder thuis voelen in 'zwarte wijken' dan allochtonen. Zij achten het aannemelijk dat het vertrek van autochtonen uit deze 'zwarte wijken' waarschijnlijk hierdoor deels veroorzaakt wordt (Bolt e.a, 2011).

Dat etniciteit bij vertrouwen in buurtgenoten een belangrijke rol speelt, komt naar voren in het onderzoek van Lancee & Dronkers (2008). Hieruit is gebleken dat bij een heterogene buurt met verschillende etniciteiten, sprake is van meer vertrouwen in de eigen etniciteit, maar van minder vertrouwen in directe burens. Ook voelen buurtbewoners zich in een meer heterogene buurt minder verbonden met de buurt (Lancee & Dronkers, 2008). Wel is opvallend dat uit Dekker en Bolt (2005) blijkt dat niet-westerse allochtonen meer gehecht zijn aan hun buurt dan autochtone bewoners. Waarschijnlijk is er tussen niet-westerse allochtonen onderling sprake van een sterke binding.

De theorie die hierbij deels aansluit is de constricttheorie van Putnam (2007). Hij stelt dat op de korte termijn etnische diversiteit zorgt voor verminderde solidariteit en verminderd sociaal kapitaal. Hij noemt dit ook wel het 'hunker-down'-effect. Vertrouwen in andere etniciteiten, maar ook in de eigen etniciteit, neemt af. Tevens is er sprake van minder samenwerking in de buurt en buurtbewoners hebben minder vrienden (Putnam, 2007). Gemeenschappelijke etniciteit lijkt dus een belangrijke verbindingsfactor tussen buurtgenoten te zijn. Wel stelt Putnam (2007) dat etnische diversiteit op de lange termijn ook een positief effect kan hebben. Zo kunnen er nieuwe vormen van solidariteit ontstaan. Dit proces heeft echter wel tijd nodig, wat ook in Suttles (1972) naar voren komt. Suttles

(1972) stelt dat wanneer bewoners homogene sociale karakteristieken hebben, dit niet hoeft te betekenen dat zij ook sterk verbonden zijn met elkaar. De buurtgenoten kunnen dus een gemeenschappelijke reputatie hebben, zonder zich met elkaar verbonden te voelen. Een extreem voorbeeld is het onderzoek van Rainwater (1970; in Suttles, 1972) naar het Pruitt-Igoe woningproject. Door dit woningproject kreeg een zeer homogene groep bewoners die totaal geen binding met elkaar hadden een stempel opgedrukt van een groep mislukkelingen.

2.5 VERHUISGENEIGDHEID

Een van de aanwijzende factoren of bewoners binding hebben met hun buurt, is de verhuisgeneigdheid. De wens tot vertrek uit of het blijven wonen in de buurt kan door verschillende factoren worden bepaald. Een van die factoren komt voort uit de 'mismatch' tussen wat voor woning en wat voor soort buurt een huishouden wenst en/of nodig heeft, en wat in zijn huidige situatie voorhanden is (Lu, 1998). Wanneer door veranderingen in de buurt deze niet meer bevalt, kunnen bewoners overwegen om naar een andere buurt te verhuizen (Van Kempen, 1999). De verhuisgeneigdheid kan bijvoorbeeld toenemen door veranderende woonvoorkeuren door veranderingen in de samenstelling van het huishouden, maar ook door een groeiende ontevredenheid over de woning of over de leefbaarheid van de buurt.

Uit Varady (1986) blijkt dat het vertrouwen in de buurt van grote invloed is op de verhuisgeneigdheid van de buurtbewoners. Wanneer de buurtbewoners het vertrouwen in de buurt verliezen en verwachten dat de buurt de komende jaren achteruit zal gaan, dan is de verhuisgeneigdheid hoger (Varady, 1986). Tevens is de veronderstelde reputatie van de buurt voorspellend voor de mate van verhuisgeneigdheid van buurtbewoners (Permentier, 2009; Permentier e.a., 2007). Buurtreputatie blijkt een significante voorspeller zijn van verhuisgeneigdheid, zelfs na controle voor buurt tevredenheid en gehechtheid (Permentier, 2009). Het is echter voor huiseigenaren problematischer om te verhuizen dan voor huurders. Huiseigenaren kunnen moeilijker van woning wisselen en zijn daardoor minder mobiel dan huurders (Lu, 1998; Kearns & Parkes, 2003). Daarnaast blijkt inkomen een belangrijke factor in het beslissingsproces. Er moet immers genoeg geld zijn om de verhuizing te kunnen realiseren, waardoor de verhuisgeneigdheid hoger is bij een hoger inkomen (Lu, 1998; Clark & Ledwith, 2006).

Gesteld moet worden dat een grote verandering in het huishouden niet direct hoeft te leiden tot een verhuizing. Hierbij is het van belang om op te merken dat in een buurt altijd een zekere mate van verandering gaande blijft. Dat een buurt stabiel is, hoeft niet in te houden dat de buurt niet verandert. Er kunnen zich veranderingen voordoen in de bewonerssamenstelling, die het evenwicht in de buurt niet verstoren. Wanneer er toevoegingen zijn die binnen de buurt passen, dan wordt het evenwicht niet verstoord, maar er verandert wel wat (Skogan, 1986).

De motor achter veranderingen in de buurt is selectieve migratie (Skogan, 1986). Skogan (1986) geeft aan dat vier factoren te onderscheiden zijn die de stabiliteit in een buurt kunnen verstoren. Allereerst kunnen huiseigenaren ertoe over gaan om minder te gaan doen aan het onderhoud van het huis. Hierdoor zou de buurt in verval kunnen geraken (Skogan, 1986). Economisch verval leidt tot minder verbondenheid aan en sociale interactie in de buurt (Guest e.a., 2006). De daling van het gemiddeld inkomen en de toename het aantal van vervallen huizen versterkt het pessimisme waardoor buurtbewoners minder vertrouwen in de toekomst van hun buurt krijgen (Varady, 1986).

Ten tweede verandert door sloop en nieuwbouw de uitstraling van de buurt en ook de bewonerssamenstelling, doordat gevestigde bewoners vertrekken en nieuwe bewoners voor hen in de plaats komen. Ten derde is er de de-industrialisatie van een buurt, waardoor arbeiders naar andere buurten vertrekken. Ten slotte noemt Skogan (1986) dat er geruchten rond kunnen gaan over het verslechteren van een buurt, waardoor het proces van verval wordt beïnvloed. Dit laatste punt komt ook naar voren uit een onderzoek van Permentier (2009) naar het effect van buurtkenmerken op het verhuisgedrag. Hieruit kwam de conclusie dat de reputatie van de buurt een significante voorspeller was voor het maken van verhuisplannen, maar ook voor de mate van buurtparticipatie. Buurten met een slechte reputatie hebben relatief meer bewoners met een hogere verhuiscapaciteit en relatief minder bewoners die participeren in de buurt dan buurten met een positief imago (Permentier, 2009) (eerder naar voren gekomen in paragraaf 2.3.1).

De factoren van invloed zijn op de verhuiscapaciteit van het huishouden op buurtniveau hebben vaak direct of indirect te maken met de mate van binding met en loyaliteit aan de woonbuurt. Hirschman (1970) heeft een theorie ontwikkeld die hierbij toegepast zou kunnen worden. Hirschman schreef over drie mogelijke strategieën die een klant heeft bij afname van kwaliteit van een bepaald product of service, te weten de *'exit-strategie'*, de *'voice-strategie'* en de *'loyalty-strategie'*. Wanneer de klant ontevreden is over de verminderde kwaliteit, heeft hij twee opties. Allereerst kan hij er voor kiezen om het product niet meer te kopen of de organisatie te verlaten, de *'exit-strategie'*. Ten tweede kan de klant er voor kiezen om er wat van te zeggen en zo wat aan de kwaliteitsveranderingen te doen, de *'voice-strategie'*. Ten slotte is er nog de *'loyalty-strategie'* waarbij de klant trouw blijft aan het product of de organisatie ondanks de kwaliteitsafname (Hirschman, 1970).

Deze drie strategieën zouden toegepast kunnen worden op de wens tot vertrek uit de buurt als deze buurt achteruit gaat, zoals gedaan door Permentier (2009) en Van der Land & Doff (2010). Zo kunnen bewoners zich onttrekken aan een actieve inzet om de kwaliteit van de buurt te verbeteren en verhuizen ze naar een andere buurt, de *'exit-strategie'*. Dit zullen zij vooral doen wanneer zij het idee hebben dat hun inspanningen minder zullen opleveren dan wat op basis van de investering in tijd, inspanning en geld redelijk zou zijn. Een actieve inzet in de buurt, de *'voice-strategie'*, hangt af van de schatting die mensen maken van de mogelijkheid dat zij de toestand van de buurt kunnen helpen te veranderen. Wanneer zij denken dat de toestand weinig kunnen beïnvloeden, zullen zij minder geneigd zijn om tijd, inspanning en geld in kwaliteitsverbetering te steken. Ook is er een kans dat buurtbewoners stoppen met de participatie wanneer het resultaat uitblijft (Permentier, 2009). Ten slotte is er de *'loyalty-strategie'* van Hirschman (1970). De mate van loyaliteit van buurtbewoners kan *'exit'* tegenhouden en *'voice'* activeren. Buurtbewoners die gehecht zijn aan hun buurt raken meer kwijt bij achteruitgang van de buurt en zullen eerder in actie komen bij verval ervan. Loyale bewoners zullen dan ook kiezen voor de *'voice-strategie'* in plaats van de *'exit-strategie'* (Permentier, 2009). Permentier (2009) schaarde een vierde strategie, de *'neglect-strategie'* onder de drie bekende strategieën. Hij stelde dat bij verval van de buurt sommige buurtbewoners waarschijnlijk geen moeite zullen doen om de buurt te verbeteren en daarom eerder kiezen voor de *'exit-strategie'* dan de *'voice-strategie'* (Permentier, 2009).

Volgens Van der Land & Doff (2010) verklaart de loyaliteit van de buurtbewoner slechts gedeeltelijk de keuze voor de *'exit-strategie'* of *'voice-strategie'*. Volgens hen kunnen bewoners die de buurt verlaten wel gevoelens van loyaliteit naar de buurt hebben, maar zij kunnen het gevoel hebben dat zij hiermee niets kunnen doen. Deze bewoners verlaten toch de buurt. Ze voelen zich verwaarloosd

en genegeerd. Vaak gaat dit gepaard met wantrouwen naar medebuurtbewoners en lokale overheidsinstellingen (Van der Land & Doff, 2010).

Naar aanleiding van Hirschman (1970) stelden Bolt en Ter Maat (2005) verschillende hypothesen op om de buurtparticipatie te toetsen. De drie hypothesen van toepassing op Hirschman (1970) werden grotendeels bevestigd door het onderzoek. Allereerst bleek dat buurtbewoners die ontevreden zijn over de leefbaarheid in de buurt, zich eerder actief inzetten voor de buurt dan tevreden buurtbewoners. Ten tweede bleek dat buurtbewoners een grotere bereidheid hadden om zich in te zetten voor de buurt wanneer ze hun invloed op gemeentelijk beleid hoog inschatten, dan wanneer zij hun invloed laag inschatten. Ten slotte is de kans dat een buurtbewoner zich inzet voor de buurt hoger wanneer hij zich meer verbonden voelt met buurtgenoten en meer gehecht is aan de buurt (Bolt & Ter Maat, 2005).

Er zijn op buurtniveau drie factoren te onderscheiden waardoor de verhuiscijfer van buurtbewoners, en daarmee dus de kans op de 'exit-strategie', kan worden vergroot. Deze factoren hebben alle drie te maken met veranderingen in de demografische samenstelling van de buurt. Deze heeft invloed op het vertrouwen in de toekomst van de buurt. Wanneer de buurtbewoners een verandering in de demografische samenstelling van de buurt als negatief ervaren, kan dit leiden tot een verminderd vertrouwen in de toekomst van hun buurt (Varady, 1986). Buurtbewoners zullen sneller verhuizen wanneer zij het idee hebben dat de sociaal-economische status van hun buurt afneemt (Kearns & Parkes, 2003; Feijten & Van Ham, 2009). De tweede factor die van invloed is op de verhuiscijfer is de etnische samenstelling van de buurt. Een groeiende aanwezigheid van etnische minderheden wordt gekoppeld aan structurele achteruitgang. Daardoor kan de etnische samenstelling van de buurt de verhuiscijfer van buurtbewoners verhogen (Feijten & Van Ham, 2009). In een gemixte gemeenschap is de kans op het ontstaan van gemeenschapsgevoel kleiner en de kans op het ontstaan van een conflict groter (Kearns & Parkes, 2003). Ook uit onderzoek van Van Ham & Clark (2009) blijkt dat wanneer buurtbewoners merken dat het aandeel etnische minderheden in de buurt toeneemt, zij meer geneigd zijn om te verhuizen, tenzij zij zelf tot een etnische minderheid behoren. De laatste factor die op de verhuiscijfer van buurtbewoners beïnvloedt, is de verhuismobiliteit in de buurt. De algemene verhuismobiliteit is van invloed op de verhuiscijfer van andere buurtbewoners en heeft daardoor een negatieve invloed op de sociale samenhang in de buurt (Feijten & Van Ham, 2009; Kleinhans & Bolt, 2010; Guest e.a., 2006). Wanneer er frequent buurtbewoners verhuizen en er nieuwe buurtbewoners in de buurt komen wonen, zal dit het gemeenschapsgevoel geen goed doen. Gebleken is dat burens in een stabiele buurt ook meer over elkaar weten (Guest e.a., 2006).

Zoals gesteld aan het begin van deze paragraaf zijn er, naast de factoren buiten het huishouden die de verhuiscijfer vergroten, ook veranderingen binnen het huishouden die van invloed zijn op de woonvoorkeuren van dat huishouden. Er is veel bekend over mobiliteit tussen woningen naar aanleiding van veranderingen in de samenstelling van het huishouden, zoals een echtscheiding, het krijgen van kinderen of het 'uitvliegen' van kinderen. Hierdoor heeft het huis niet meer de juiste grootte voor het huishouden en wordt de verhuiscijfer groter (Clark & Ledwith, 2006). Ouderen zijn echter minder snel geneigd om te verhuizen dan jongeren (Lu, 1998). Daarnaast kan het zo zijn dat bewoners naderhand niet tevreden zijn met hun nieuwe woning en bijvoorbeeld groter willen wonen. Ontevredenheid over de woning doet de verhuiscijfer toenemen (Lu, 1998; Kearns & Parkes, 2003).

De veranderingen binnen het huishouden beïnvloeden de voorkeur voor een woning van een bepaalde maat, maar ook de voorkeur voor de buurt waarin wordt gewoond. Aan dat laatste punt wordt minder vaak gedacht. Rabe en Taylor (2009) hebben aan de hand van data van de British Household Panel Survey (BHPS) onderzoek gedaan naar de effecten van veranderingen in het huishouden op de voorkeur voor de buurt waarin wordt gewoond. Het krijgen van kinderen of het ouder worden van gezinsleden kan er voor zorgen dat de voorkeuren voor buurtkenmerken veranderen. De kwaliteit van de buurt is op te delen in subjectieve en objectieve kwaliteit. De subjectieve kwaliteit gaat in op het gevoel wat mensen bij de buurt hebben en hoe zij over de buurt denken. De objectieve kwaliteit is echter gebaseerd op cijfers over de kwaliteit van leven in de buurt.

Uit het onderzoek van Rabe en Taylor (2009) kwamen vier belangrijke conclusies. Allereerst zijn voor verhuisgedrag van stellen de subjectieve en de objectieve kwaliteit van een buurt beide van belang, maar de subjectieve kwaliteit weegt zwaarder. Stellen wegen hun keuze goed af, maar laten hierbij hun gevoel een rol spelen. Vrijgezellen worden daarentegen enkel beïnvloed door de subjectieve kwaliteit van een buurt. Ten tweede blijkt dat niet elke verandering in de levenscyclus leidt tot aanpassingen in de kwaliteit van de buurt. De meeste veranderingen in banen en huishoudensamenstellingen lijken misschien wel een verhuizing te stimuleren, maar leiden niet allemaal tot een significante verandering in de kwaliteit van de buurt. Uitzonderingen zijn jongeren die zelfstandig gaan wonen, stellen die een kind krijgen en verhuizingen die voortkomen uit een ontslag. Ten derde verhuizen stellen naar slechtere buurten wanneer er een ontslag plaats heeft gevonden en ze verhuizen naar betere buurten wanneer ze een kind hebben gekregen. Ten slotte blijkt dat wanneer buurtbewoners verhuizen naar een slechtere of betere woning, zij vaak ook verhuizen naar een respectievelijk slechtere of betere woonbuurt (Rabe & Taylor, 2009).

2.6 DAGELIJKSE ACTIVITEITEN

De invloed van de dagelijkse activiteiten is in onderzoek naar buurtbinding vaak een vergeten aspect. De dagelijkse activiteiten van de buurtbewoners hebben zeer waarschijnlijk invloed op de vier variabelen welke de binding in de buurt meten, te weten de sociale netwerken, de normen en waarden, de gehechtheid en ten slotte de verhuigeneigdheid, omdat ze naar hun aard soms zelden en soms ook vaak binnen de buurt kunnen plaatsvinden. Wanneer er meer activiteiten in de buurt plaatsvinden, is er wellicht sprake van meer contacten en daardoor ook van meer verbondenheid met de buurt. De dagelijkse activiteiten verschillen sterk per buurtbewoner. Gebleken is dat individuele kenmerken de verschillen tussen buurten kunnen verklaren. Het is aannemelijk dat de buurt van belang is voor bepaalde groepen bewoners, te weten de ouderen, de jongeren, de gezinnen, de etnische minderheden en de lagere inkomensgroepen (Völker, 1999; Guest & Wierzbicki, 1999; Van Kempen & Murie, 2009; Van Kempen, 2010; Guest e.a.; 2006). Oude bewoners zijn minder mobiel en daardoor zeer op de buurt georiënteerd. Echter, niet alle oude en jonge bewoners, gezinnen, etnische minderheden en bewoners met een laag inkomen zijn enkel direct afhankelijk van de contacten en de faciliteiten in de buurt. Daarom zal er in het onderzoek aandacht besteed moeten worden aan de soort en de hoeveelheid van de activiteiten die verschillende typen bewoners in de buurt ondernemen.

Wanneer bewoners meer tijd in de buurt doorbrengen en qua activiteitenpatronen meer op elkaar lijken, heeft dit een positieve invloed op de mate van contact tussen de burens (Völker, 1999). Contact tussen buurtgenoten vindt plaats op specifieke locaties (Van Kempen, 1999). Deze specifieke locaties

zijn bijvoorbeeld de voorzieningen in de buurt. Buurtvoorzieningen kunnen specifieke functies hebben voor bepaalde groepen bewoners. Het belang van bepaalde voorzieningen verschilt per individu of groep. Gebleken is dat het plaatsvinden van activiteiten in de buurt een positief effect op de sociale cohesie heeft. Uit onderzoek naar het gebruik van faciliteiten in de buurt blijkt dat bewoners die in de buurt horeca bezoeken, wandelen en naar buurtcentra gaan meer sociale contacten in de buurt hebben dan buurtbewoners die dit niet doen (Van Bergeijk e.a., 2008). Hierbij is de kans om anderen te ontmoeten essentieel voor het ontstaan van onderlinge contacten (Flap & Völker, 2005; Suttles, 1972). Door deze contacten ontstaat er 'familiariteit' tussen buurtbewoners (Kleinhans & Bolt, 2010). Echter, uit onderzoek van Völker e.a. (2007) naar enkel de aanwezigheid van het aantal ontmoetingsfaciliteiten in de buurt, komt naar voren dat dit niet van invloed is op het aantal contacten in de buurt. Echter, het aantal ontmoetingsfaciliteiten heeft wel een positief effect op de mate van verbondenheid met de buurt (Völker e.a., 2007).

Tevens blijft het van belang om in het achterhoofd te houden dat Van Kempen (1999), zoals hierboven gesteld, heeft aangetoond dat activiteiten en sociale contacten van buurtbewoners zich niet tot de buurt beperken en dat activiteiten zelfs voor een zeer groot deel buiten de buurt plaats vinden. Blijkbaar vinden er weinig activiteiten binnen de buurt plaats, maar zijn de activiteiten die wel in de buurt plaats vinden van invloed op de sociale cohesie en het gevoel van verbondenheid met de buurt.

2.7 CONCLUSIE EN CONCEPTUEEL MODEL

In dit hoofdstuk zijn verschillende onderwerpen over buurten en de sociale binding eraan behandeld. In diverse onderzoeken is verslag gedaan over factoren die van invloed zijn op de binding van bewoners met hun buurt. Zo bleek dat buurtbewoners niet altijd duidelijk voor ogen hebben wat zij als hun buurt beschouwen. De getrokken buurtgrenzen door de overheid komen dus ook niet altijd overeen met de ideeën van de bewoners daarover. Eigenlijk zou er onderzoek op lager schaalniveau gedaan moeten worden, maar dit is niet mogelijk met de beperkte middelen die voorhanden zijn.

Verder is geconcludeerd dat het begrip 'buurt' op verschillende manieren benaderd en gebruikt kan worden. Ook in de wetenschappelijke literatuur bestaat er geen eenduidige definitie van. De buurt kan verschillende grenzen hebben voor wetenschappers en buurtbewoners. Het is daarom van belang om de schaal van het onderzoek in het achterhoofd te houden, wanneer er onderzoek naar buurten wordt gedaan.

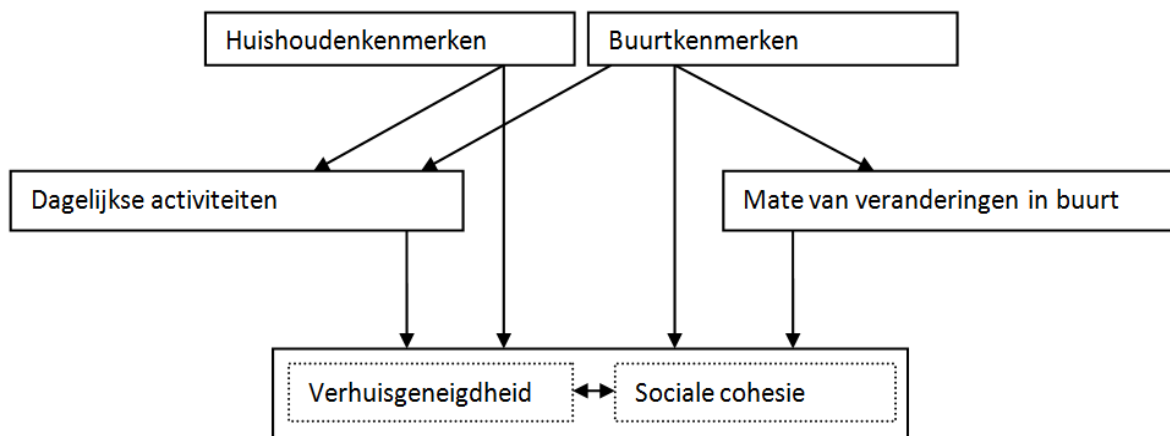
Ten derde is vastgesteld dat er geen eenduidige definitie van sociale cohesie is, waardoor het een moeilijk meetbaar begrip is. Sociale cohesie is daartoe geoperationaliseerd in sociale buurtcontacten, gemeenschappelijke normen en waarden, en gehechtheid aan de buurt. De sociale cohesie in een buurt wordt van verschillende kanten beïnvloed. De sociale buurtcontacten kunnen wel degelijk van belang zijn binnen persoonlijke netwerken, maar de gevraagde hulp is selectief. Het aantal burelrelaties verschilt naar persoonlijke kenmerken zoals woonduur, sociaal prestige, inkomens- en opleidingsniveau. Ook is gebleken dat de verhouding koop- en huurwoningen in de buurt en de fysieke factoren, zoals de ligging van de woning en de mogelijkheden tot contact tussen buurtgenoten, van invloed zijn. Van het tweede kenmerk van sociale cohesie, de gemeenschappelijke normen en waarden, is sprake wanneer een groep mensen dezelfde waarden en doelen, en een

algemeen beeld van sociale orde en sociale controle hebben. Deze gemeenschappelijke waarden en normen kunnen zorgen voor onderling respect en begrip. Vaak wordt in onderzoek naar gemeenschappelijke normen en waarden in een buurt gekeken naar het tolerantieniveau van afwijkend gedrag. Het derde kenmerk van sociale cohesie is de gehechtheid aan de buurt. De gehechtheid wordt onder andere beïnvloed door de etnische heterogeniteit. Tevens is naar voren gekomen dat een negatieve buurtreputatie en de woontijd van een buurtbewoner van invloed zijn op de mate waarin de bewoner gehecht is aan zijn buurt.

Voorts bleek uit onderzoek dat de dagelijkse activiteiten waarschijnlijk ook van invloed zijn op de sociale cohesie in de buurt, omdat deze in grotere en in kleinere mate binnen de wijk kunnen plaatsvinden. Er is gebleken dat de individuele dagelijkse activiteiten de verschillen in belang van de buurt kunnen verklaren. Bepaalde groepen bewoners zijn op de buurt aangewezen, waardoor de buurt voor hen van groter belang is.

Tot slot speelt de verhuisgeneigdheid een rol wanneer er gekeken wordt naar de binding met de buurt. De verhuisgeneigdheid wordt hoger wanneer er een mismatch bestaat tussen de huidige woonsituatie en de wensen ten aanzien van buurt en woning. Veranderingen in het huishouden of de buurt kunnen leiden tot een hogere verhuisgeneigdheid, maar dit hoeft niet per se het geval te zijn. Soms willen de bewoners niet verhuizen, omdat ze loyaal willen blijven aan de buurt en de buurt zelf willen verbeteren door actie te ondernemen. Ook kunnen sommige huishoudens niet verhuizen, omdat het te hoge kosten met zich meebrengt of omdat huiseigenaren hun huis niet zomaar kunnen verkopen. Veranderingen in de samenstelling van het huishouden kunnen ook leiden tot een verhuizing, omdat het huis niet meer voldoet aan de eisen of omdat de buurt minder geschikt wordt om in te wonen.

Naar aanleiding van het literatuuronderzoek ontstond het volgende conceptueel model;

De buurtkenmerken, zoals het aantal voorzieningen, de bevolkingssamenstelling, de verhouding van huur en koopwoningen en het type woningen, zullen gekoppeld worden aan de huishoudenskenmerken. De huishoudenskenmerken bestaan bijvoorbeeld uit etniciteit, samenstelling, opleidingsniveau en woontijd in de buurt.

De samenstelling van het huishouden beïnvloedt de dagelijkse activiteiten van de buurtbewoners. Ook de buurtkenmerken beïnvloeden de dagelijkse activiteiten van de buurtbewoners, omdat het in de buurt mogelijk moet zijn om een bepaalde activiteit uit te voeren. De dagelijkse activiteiten verschillen per buurtbewoner en hebben onder andere te maken met leeftijd, etniciteit. De

dagelijkse activiteiten zijn van invloed op de binding van bewoners met de buurt, dus op verhuisgeneigdheid en sociale cohesie.

De mate van veranderingen in de buurt wordt beïnvloed door de buurtkenmerken. Buurten kunnen veranderen door bijvoorbeeld sloop of nieuwbouw, maar ook veranderingen in de bevolkingssamenstelling of veranderingen in de fysieke uitstraling kunnen hier invloed op hebben. Bewoners kunnen deze veranderingen ervaren als een voor- of als een achteruitgang. De subjectieve veranderingen in de buurt zullen worden meegenomen in het onderzoek.

De binding met de buurt bestaat uit twee variabelen; de sociale cohesie in de buurt en de verhuisgeneigdheid naar een andere buurt. Zoals eerder gesteld is sociale cohesie een moeilijk meetbaar begrip. Sociale cohesie zal gemeten worden door middel van de vragen over het contact met directe buren en andere buurtbewoners, over eventuele ervaren overlast van buurtgenoten en over de tevredenheid en over gehechtheid aan de buurt. Deze afhankelijke variabelen, te weten de verhuisgeneigdheid, de gehechtheid, de sociale contacten en de normen en waarden van buurtbewoners, worden beïnvloed door onafhankelijke variabelen. De huishoudens- en buurtkenmerken, de dagelijkse activiteiten van de buurtbewoners en de mate van veranderingen in de buurt hebben invloed op de binding met de buurt.

De onderzoeksvraag luidt; *Welke huishoudens- en buurtkenmerken dragen bij aan een sterkere en/of zwakkere binding met de buurt?*

De onderzoeksvraag kan worden opgesplitst in vier deelvragen;

1. *Hoe beïnvloeden huishoudens- en buurtkenmerken de sociale contacten van de buurtbewoners?*
2. *Hoe beïnvloeden huishoudens- en buurtkenmerken de normen en waarden van de buurtbewoners?*
3. *Hoe beïnvloeden huishoudens- en buurtkenmerken de gehechtheid van de buurtbewoners?*
4. *Hoe beïnvloeden huishoudens- en buurtkenmerken de verhuisgeneigdheid van de buurtbewoners?*

HOOFDSTUK 3 - OPZET EN UITVOERING ONDERZOEK

3.1 KEUZE VAN ONDERZOEKSEENHEDEN EN VERANTWOORDING DATAVERZAMELINGS-METHODE

Om het onderzoek naar het belang van de buurt uit te kunnen voeren, zal er eerst een keuze moeten worden gemaakt uit de onderzoekseenheden. In dit geval zijn dat bevolkingsgroepen met uiteenlopende kenmerken. Voor het onderzoek zal gebruik worden gemaakt van een grote database, WoonOnderzoek Nederland (hierna WoON). WoON is een onderzoek naar de woonwensen van de Nederlanders dat om de 3 à 4 jaar door de Rijksoverheid wordt uitgevoerd. Er is gekozen om onderzoek te doen aan de hand van een bestaand onderzoek om de externe geldigheid te kunnen vergroten. Door een omvangrijk onderzoek als WoON 2006 te gebruiken, kunnen er generaliserende uitspraken worden gedaan en conclusies worden getrokken op grond van de onderzoeksresultaten.

WoON 2006 bevat gegevens van 64005 respondenten. De huishoudenskenmerken en gegevens over de leefpatronen van buurtbewoners zullen als goede basis voor dit onderzoek kunnen dienen. Door de uitkomsten van de enquêtes van WoON 2006 te koppelen aan gegevens van het Centraal Bureau van de Statistiek over buurtkenmerken in 2006, kunnen er uitspraken worden gedaan over de binding van buurtbewoners met hun buurt. Ook kunnen daarmee verschillen tussen buurten uitgelicht worden. Door gebruik te maken van een weldoordachte enquête als WoON, is het aannemelijk dat de uitkomsten van de enquête betrouwbaar zullen zijn. Het kan echter wel zo zijn dat sommige enquêtevragen niet goed begrepen zijn door de respondenten, waardoor zij een verkeerd antwoord geven. Hierdoor kunnen sommige antwoorden, vooral als het gaat om een bepaald waardeoordeel, minder valide zijn.

Het kwantitatieve onderzoek zal resulteren in vier multilevel analyses door middel van SPSS 16.0, waarbij de verschillende variabelen in één model worden gestopt. Door de complexiteit van dit onderzoek met de vele verschillende variabelen die gekoppeld moeten worden, is er voor gekozen om geen aanvullend kwalitatief onderzoek uit te voeren.

3.2 KEUZE VAN VARIABELEN

Er zal gekozen moeten worden welke variabelen voor het multilevel onderzoek naar buurtbinding gebruikt zullen worden. Uit de literatuur is gebleken dat buurtbinding onder andere wordt beïnvloed door de sociale cohesie in de buurt en door de verhuisgeneigdheid van de buurtbewoners. Aangezien er van sociale cohesie geen eenduidige definitie bestaat, is er voor gekozen om deze te toetsen aan de hand van de definitie van Dekker en Bolt (2005). In deze definitie wordt de sociale cohesie opgesplitst in de sociale contacten in de buurt, de normen en waarden in de buurt en de gehechtheid aan de buurt.

De variabelen verhuisgeneigdheid, sociale contacten, gehechtheid en normen en waarden zijn samengesteld aan de hand van verschillende vragen uit WoON 2006. De verhuisgeneigdheid bestaat uit de vraag; *Als het mogelijk is, ga ik uit deze buurt verhuizen*. De variabele sociale contacten bestaat uit twee vragen;

1. *Ik heb veel contact met mijn directe burens.*

2. *Ik heb veel contact met andere buurtbewoners*

De variabele gehechtheid is zelfs samengesteld uit vijf vragen;

1. *Mensen kennen elkaar in deze buurt nauwelijks.*
2. *Ik ben gehecht aan deze buurt.*
3. *Ik voel mij thuis in deze buurt.*
4. *Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid.*
5. *In deze buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om.*

Deze vragen voor de variabele verhuisgeneigdheid, sociale contacten en gehechtheid waren alle drie te beantwoorden met een 5-punten schaal. De schaal was opgedeeld in de punten 'helemaal mee eens', 'mee eens', 'niet mee eens, maar ook niet mee oneens', 'mee oneens' en 'helemaal oneens'. Ten slotte is er de variabele normen en waarden. In andere onderzoeken werden gemeenschappelijke normen en waarden veelal gemeten aan de hand van het tolerantieniveau van de buurtbewoners. Het databestand van WoON 2006 beschikt echter niet over deze gegevens, maar de respondenten hebben wel moeten aangeven of zij overlast ervoeren van andere buurtbewoners. Deze data geven een indicatie over de gemeenschappelijke normen en waarden, omdat buurtbewoners met gemeenschappelijke normen waarden waarschijnlijk geen tot weinig overlast van elkaar ervaren. De variabele normen is samengesteld uit drie vragen;

1. *In welke mate ondervindt u overlast door directe burens?*
2. *In welke mate ondervindt u in deze buurt overlast door omwonenden?*
3. *In welke mate ondervindt u in deze buurt overlast door jongeren?*

De buurtbewoners konden de vragen beantwoorden met 'vaak', 'soms' en '(bijna) nooit'.

De variabelen sociale contacten, gehechtheid en normen en waarden zijn samengestelde variabelen en daarom moet de Chronbach's alpha tussen de gebruikte variabelen worden berekend. Aan de hand van Chronbach's alpha wordt duidelijk hoe intern consistent de variabelen zijn. De Chronbach's alpha van 0,767 voor de gehechtheid en de 0,723 voor de sociale contacten zijn hoog genoeg om een nieuwe variabele van te maken (zie tabel 3.2.1). De 0,639 voor de variabele normen is ook acceptabel omdat dit een variabele betreft die uit drie vragen is opgesteld waar er slechts drie antwoordmogelijkheden waren. De scores van de variabelen hebben allemaal even zwaar gewogen in de uiteindelijke variabelen sociale contacten, gehechtheid en normen en waarden.

Tabel 3.2.1 – Chronbach's alpha

	Sociale contacten	Gehechtheid	Normen en waarden
Chronbach's alpha	0,723	0,767	0,639

(Bron; WoON 2006)

Verder is uit eerdere onderzoeken gebleken dat ook enkele andere variabelen invloed kunnen hebben op de buurtbinding. Uit WoON 2006 zal daarom tevens gebruik worden gemaakt van de variabelen die in het conceptueel model gegroepeerd zijn in de huishoudens- en buurtkenmerken als ook onder de noemer dagelijkse activiteiten en mate van veranderingen in de buurt. Allereerst zullen de objectieve individuele indicatoren, zoals leeftijd, de etniciteit, het opleidingsniveau, het inkomen, het geslacht en het aantal thuiswonende kinderen van de respondent aan het model worden toegevoegd. Tevens zullen de eigendomsvorm van de woning, of het een huur- of koopwoning is, en de woonduur meewegen. Ten tweede worden de subjectieve individuele kenmerken en activiteitenpatronen aan het model toegevoegd. De subjectieve individuele kenmerken bestaan uit de variabelen of de buurtbewoners verwachten dat de buurt in de toekomst voor- of achteruit zal gaan en tevreden zijn over het groen en de speelgelegenheid in de buurt. De activiteitenpatronen worden gemeten aan het feit of de buurtbewoners vaak in de buurt winkelen, frequent deelnemen

aan het verenigingsleven en vinden dat de buurt voor- of achteruit is gegaan en verwachten of de buurt voor- of achteruit zal gaan. Ten derde zullen buurtkenmerken worden meegenomen in het onderzoek, te weten het gemiddelde inkomen, het percentage niet-westerse allochtonen in de buurt, de percentages jonge kinderen, jongeren en ouderen in de buurt en de aanwezigheid van voorzieningen als supermarkten, horeca en apotheken.

HOOFDSTUK 4 - RESULTATEN

4.1 INLEIDING

Voor het onderzoek zijn er voor de afhankelijke variabelen verhuiscgenigheid, sociale contacten, gehechtheid en gemeenschappelijke normen en waarden multilevel analyses uitgevoerd. Allereerst is een 0-model uitgevoerd. Door het 0-model te vergelijken met de multilevel analyses kan worden gekeken hoeveel het model verbetert door het toevoegen van de onafhankelijke variabelen. Zo zijn in het tweede model de objectieve individuele variabelen toegevoegd. In het derde model werden de subjectieve individuele variabelen, de tevredenheid over faciliteiten in de buurt en de activiteiten in de buurt, toegevoegd. Ten slotte worden in het vierde model de objectieve buurtvariabelen toegevoegd. In de volgende paragrafen zullen deze variabelen per categorie geanalyseerd worden. De cijfers waarop deze analyses zijn gebaseerd, zijn terug te vinden in bijlage 1.

4.2 0-MODELLEN

Allereerst is er voor de vier afhankelijke variabelen een 0-model uitgevoerd. Uit de intraclass correlatiecoëfficiënt (hierna ICC) van deze 0-modellen kan worden opgemaakt of er op buurniveau genoeg variantie voor een multilevel analyse is. De ICC van de verhuiscgenigheid is 4,3%, van de sociale contacten is 3,8%, van de normen en waarden is 5,9% en van de gehechtheid is maar liefst 9,9% (zie tabel 4.1.1). Dit geeft aan dat er in alle vier modellen meer verschillen op individueel niveau dan op buurniveau zijn aan te geven. Tevens is de variantie significant. Dit betekent dat de gevonden verschillen tussen de buurten niet op toeval berusten en er genoeg variantie voor een multilevel analyse is.

Tabel 4.2.1 – De intra-class correlatiecoëfficiënt van de 0-modellen

	Verhuiscgenigheid	Sociale contacten	Gehechtheid	Normen en waarden
ICC	4,26	3,55	9,91	5,94

(Bron; WoON 2006)

De variabelen verhuiscgenigheid, sociale contacten en gehechtheid zijn gemeten op een schaal van 5 en normen en waarden op een schaal van 3. De gemiddelde waarden van de afhankelijke variabelen zijn te zien in tabel 4.1.2. Het gemiddelde van de verhuiscgenigheid laat zien dat het merendeel van de respondenten zou willen verhuizen wanneer dit mogelijk is. De sociale contacten en de gehechtheid neigen juist meer naar een positief antwoord. Gemiddeld zijn de respondenten redelijk gehecht aan de buurt en hebben sociale contacten in de buurt. Tenslotte laat het hoge gemiddelde van de normen en waarden zien dat de meeste buurtbewoners bijna nooit overlast van andere buurtbewoners ervaren.

Tabel 4.2.2 – Het gemiddelde van de vier variabelen

	Verhuisceneigd- heid	Sociale contacten	Gehechtheid	Normen en waarden
Gemiddeld	2,20	3,28	3,64	2,73

(Bron; WoON 2006)

4.3 INDIVIDUELE VARIABELEN

Uit eerder onderzoeken is gebleken dat verschillende individuele kenmerken van invloed zijn op de verhuisceneigdheid uit de buurt, de sociale contacten met buurtgenoten, de gehechtheid van buurtbewoners aan hun buurt en het gevoel van gemeenschappelijke normen en waarden in de buurt. Een individueel kenmerk is bijvoorbeeld hoeveel kinderen er in het huishouden wonen. Uit onderzoek van Rabe en Taylor (2009) is gebleken dat huishoudens naar betere buurten verhuizen wanneer zij een kind hebben gekregen en naar slechtere buurten wanneer er een ontslag plaats heeft gevonden. Door veranderingen in de samenstelling van het huishouden is het mogelijk dat het huis niet meer voldoet aan de eisen van de bewoners, waardoor de verhuisceneigdheid zou kunnen toenemen (Clark & Ledwith, 2006).

Wanneer in de vier multilevel analyses de objectieve individuele variabelen worden toegevoegd, kan uit het verschil tussen de -2 LL van het 0-model en de eerste multilevel analyse worden geconcludeerd dat het model significant verbeterd is. De variantie op individueel niveau is in de modellen van verhuisceneigdheid en gehechtheid met bijna 6% toegenomen. In de modellen van de sociale contacten en de normen en waarden nam de variantie op individueel niveau iets minder toe, respectievelijk 3% en 4%. Op buurtniveau is de variantie over het algemeen met ongeveer de helft of meer gedaald (verhuisceneigdheid 52%, sociale contacten met 61%, gehechtheid met 47% en normen en waarden met 48%). Dit betekent dat een belangrijk deel van de variatie op buurtniveau kan worden verklaard door individuele variabelen, dus de verschillen tussen buurten komen voornamelijk voort uit de verschillen tussen de kenmerken van de bewoners. De verschillen in bijvoorbeeld gehechtheid tussen buurten worden veroorzaakt door de kenmerken van de bewoners die in de buurt wonen. De gehechtheid in de ene buurt is hoger, omdat er meer bewoners wonen met de kenmerken die positief samenhangen met gehechtheid.

Uit multilevel regressie analyse van de objectieve individuele variabelen blijkt dat de verhuisceneigdheid, de sociale contacten, de gehechtheid en de idee over gemeenschappelijke normen en waarden het sterkst beïnvloed worden door het feit of de buurtbewoners in een huur of koopwoning wonen. Huiseigenaren zijn minder verhuisceneigd, hebben meer sociale buurtcontacten, zijn meer aan de buurt gehecht en hebben minder overlast van andere buurtbewoners dan huurders. In tabel 4.2.1 worden de percentages weergegeven om de verschillen aan te tonen. Zo is 33,7% van de huurders en maar liefst 47,4% van de huiseigenaren sterk gehecht aan de buurt.

Tabel 4.3.1 – De percentages huurders en huiseigenaren welke de gehechtheid, de verhuigeneigdheid en de sociale contacten weergeven¹

	Verhuigeneigdheid	Sociale contacten	Gehechtheid	Normen en waarden
Huurders	32,5%	21,7%	33,7%	41,1%
Huiseigenaren	44,9%	31,9%	47,4%	53,9%

(Bron; WoON 2006)

Vergelijkbare resultaten komen in de literatuur naar voren. Huiseigenaren kunnen moeilijker van woning wisselen en zijn daardoor minder mobiel dan huurders (Lu, 1998; Kearns & Parkes, 2003). Huiseigenaren zijn daardoor meer gehecht aan de buurt (Dekker & Bolt, 2005). Tevens is eerder gebleken dat huiseigenaren inderdaad meer buurtcontacten hebben dan huurders (Guest e.a., 2006; Bergeijk e.a., 2008; Campbell en Lee, 1992). Ook Völker (1999) concludeert dat er meer contact tussen burens is, wanneer de bewoners huiseigenaren zijn. Opvallend is dat Van Kempen (2010) stelt dat huurders meer lokale activiteitenpatronen hebben dan huiseigenaren, wat zou kunnen leiden tot een hogere gehechtheid. Uit dit model blijkt dat dit toch in mindere mate het geval is; huiseigenaren zijn meer gehecht aan de buurt en hebben meer sociale buurtcontacten dan huurders. Ten slotte was het resultaat dat huiseigenaren vaker gemeenschappelijke normen en waarden van buurtbewoners ervaren dan huurders niet verwacht. Uit Dekker en Bolt (2005) is gebleken dat huiseigenaren juist minder tolerant zijn. Waarschijnlijk heeft het er mee te maken dat huiseigenaren vaak in betere buurten wonen dan huurders. Hierdoor ervaren huiseigenaren in hun buurten vaker gemeenschappelijke normen en waarden ervaren, maar wellicht zijn ze buiten hun buurt minder tolerant dan huurders.

Naast het zijn van huiseigenaar of huurder, blijken de variabelen leeftijd, thuiswonende kinderen en woonduur negatieve effecten op de verhuigeneigdheid en positieve effecten op de gehechtheid en sociale contacten te hebben. Uit de literatuur komt de overeenkomende conclusie dat ouderen minder snel geneigd zijn om te verhuizen dan jongeren en dat de woonduur van positieve invloed is op de gehechtheid (Bergeijk e.a., 2008; Gerson e.a., 1977; Völker, 1999; Lu, 1998). Tevens was het te verwachten dat meer thuiswonende kinderen zouden leiden tot het hebben van meer buurtcontacten, omdat de kinderen door middel van vriendschappen met buurtgenootjes kunnen leiden tot verdere contacten tussen ouders. De variabelen leeftijd en thuiswonende kinderen hebben tevens een positief effect op het idee dat de buurtbewoners gemeenschappelijke normen en waarden hebben. De woonduur heeft daarentegen een onverwacht negatief effect. Verwacht werd dat buurtbewoners die al lang in de buurt wonen waarschijnlijk een hoger tolerantieniveau zouden hebben dan andere buurtbewoners, omdat ze gewend raken aan de situatie in de buurt.

Uit de multilevel analyse van verhuigeneigdheid blijkt dat allochtonen minder verhuigeneigd zijn dan autochtonen. Waarschijnlijk zijn zij toch meer gebonden aan de plaats waar zij wonen dan autochtonen. Tevens is gebleken dat niet-westerse allochtonen minder sociale contacten in de buurt dan autochtonen hebben. Deze conclusie is in overeenstemming met de literatuur waaruit blijkt dat niet-westerse allochtonen qua sociale contacten voornamelijk op hun eigen etnische groep focussen (Dekker & Bolt, 2005). Tussen autochtonen of westerse allochtonen is er geen significant verschil in

¹ De variabelen gehechtheid, verhuigeneigdheid en sociale contacten waren gebaseerd op een 5 puntenschaal. Voor de tabel zijn de schalen 0 tot 3 tot 0 en de schalen 4 en 5 samengevoegd tot 1. In de tabel staat dus het percentage gehechte bewoners, de niet-verhuigeneigde bewoners en de bewoners met sociale contacten in de buurt. De variabele normen en waarden was gebaseerd op een 3 puntenschaal. Voor de tabel is de schaal 3, waarbij de bewoners (bijna) nooit overlast ervaren van andere buurtbewoners omgezet naar 1 en waarbij wel overlast wordt ervaren is 0.

het aantal sociale buurtcontacten. Deze uitkomst is naar verwachting, omdat als het gaat om sociale contacten westerse allochtonen meer overeenkomsten hebben met autochtonen, dan niet-westerse allochtonen met autochtonen.

Dekker en Bolt (2005) concludeerden dat niet-westerse allochtonen meer gehecht zijn aan de buurt en minder gemeenschappelijke normen ervaren dan autochtonen. In dit onderzoek zijn echter geen significante verschillen tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen gevonden. Deze resultaten zijn verrassend en in tegenspraak met de gevonden literatuur. Wel blijken uit dit onderzoek westerse allochtonen minder gehecht aan de buurt en ervaren zij minder gemeenschappelijke normen en waarden. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk dat westerse allochtonen veelal expats zijn, dus specialisten die in het buitenland werken. Deze allochtonen zijn minder gehecht omdat ze voor hun baan veel moeten verhuizen.

Er blijken ook verschillen tussen geslachten te zijn. Het is niet verrassend dat vrouwen minder verhuisgeneigd en meer gehecht zijn aan hun buurt dan mannen. Wel ervaren vrouwen ook meer overlast van hun buurtbewoners dan mannen. Opvallend is dat uit het model blijkt dat mannen over het algemeen meer sociale buurtcontacten hebben dan vrouwen, omdat verwacht zou worden dat vrouwen meer sociale contacten hebben. De verklaring hiervoor zou kunnen liggen in het feit dat het sociale netwerk van vrouwen wellicht groter is dan dat van mannen, waardoor mannen naar verhouding een groter deel van hun contacten in de buurt hebben dan vrouwen.

Hoogopgeleiden hebben over het algemeen minder sociale buurtcontacten, zijn minder gehecht, zijn meer verhuisgeneigd en ervaren meer overlast van hun buurtbewoners dan laagopgeleiden. Hoogopgeleiden hebben vermoedelijk meer contacten buiten de buurt, waardoor het aantal buurtcontacten relatief lager is ten opzichte van andere buurtgenoten. De hoger ervaren overlast van andere buurtbewoners door hoger opgeleiden kan worden verklaard door het feit dat hoger opgeleide buurtbewoners vaak een hogere sociaal economische status hebben en minder afwijkend gedrag vertonen. Waarschijnlijk storen hoger opgeleiden zich vaker aan lager opgeleiden dan andersom. Wel is het verwonderlijk dat de hoogopgeleiden meer verhuisgeneigd zijn en minder gehecht zijn, terwijl de verhuisgeneigdheid significant lager is wanneer de buurtbewoners een hoger inkomen hebben. Verwacht werd dat deze variabelen dezelfde invloed zouden hebben op de verhuisgeneigdheid. Uit de literatuur is ook gebleken dat buurtbewoners met een hoge opleiding minder gehecht zijn aan de buurt (Gerson e.a., 1977; Dekker & Bolt, 2005).

Voorts blijkt uit eerder onderzoek dat inkomen wel degelijk een belangrijke factor in het beslissingsproces vormt om al dan niet te verhuizen. Er moet immers genoeg geld zijn om de verhuizing te kunnen realiseren, waardoor de verhuisgeneigdheid hoger is bij een hoger inkomen (Lu, 1998; Clark & Ledwith, 2006). Kortom, het wonen in een betere buurt is belangrijk voor de buurtbewoners. Blijkbaar is de verhuisgeneigdheid hoger wanneer zij qua buurtniveau hoger op de sociaal-economische ladder kunnen klimmen.

Ten slotte zijn er nog een aantal individuele variabelen in de eerste multilevel analyse niet significant van invloed. Allereerst blijkt dat de mate van gehechtheid, tolerantie van afwijkend gedrag en sociale contacten niet verschilt tussen buurtbewoners met een lager en hoger inkomen. Verwacht werd dat de gehechtheid van verschillende inkomensgroepen zou verschillen, omdat in de literatuur naar voren kwam dat hogere inkomensgroepen meer gehecht zijn aan de buurt dan lagere inkomensgroepen (Gerson e.a., 1977; Dekker & Bolt, 2005). Ten tweede werden er verschillen in ervaren gemeenschappelijke normen en waarden verwacht tussen hogere en lagere

inkomensgroepen. Verwacht werd dat buurtbewoners met een laag inkomen een hoger tolerantieniveau zouden hebben dan andere buurtbewoners, omdat deze buurtbewoners de buurt weinig verlaten en gewend raken aan de situatie. Blijkbaar is er geen verschil in tolerantieniveaus tussen hoge en lage inkomens. Ten derde blijkt het aantal contacten niet te verschillen tussen hogere en lagere inkomensniveaus. Dit is een onverwachte uitkomst, omdat werd verwacht dat een hoger inkomensniveau tot meer buurtcontacten zou leiden. Zo komt bijvoorbeeld uit Hipp (2010) naar voren dat hoger sociaal prestige tot meer buurtcontacten leidt. Buurtbewoners met een hoger inkomen zijn meer tevreden over hun woonbuurt dan andere buurtbewoners, omdat het vaker voorkomt dat buurtbewoners met een hoger inkomen vrijwilligerswerk in de buurt doen. Hiermee helpen zij met het aanpakken van problemen binnen de buurt waardoor de algemene tevredenheid in de buurt verbetert (Hipp, 2010).

4.4 MATE VAN TEVDRENHEID EN ACTIVITEITEN

De mate van de tevredenheid over de woonbuurt en de activiteiten die bewoners in de buurt ondernemen hangt, zo blijkt uit eerdere onderzoeken, samen met de verhuisgeneigdheid uit de buurt, de sociale contacten met buurtgenoten, de gehechtheid van buurtbewoners aan hun buurt als ook het gevoel van gemeenschappelijke normen en waarden in de buurt. Wanneer in de vier multilevel analyses de tevredenheid en de activiteiten worden meegenomen, kan uit het verschil tussen de -2 LL van het eerste en tweede model worden geconcludeerd dat het model inderdaad significant verbeterd is. Ten opzichte van het 0-model, is de variantie op individueel niveau in drie van de vier analyses met meer dan 10% toegenomen ten opzichte van het 0-model, te weten 10% in het model van verhuisgeneigdheid en 14% in de modellen van gehechtheid en normen en waarden. In het model van sociale contacten is de variantie met slechts 5% toegenomen. Tevens is de variantie op buurtniveau met gemiddeld ongeveer 70% ten opzichte van het 0-model afgenomen (in het model van sociale contacten met 72%, van verhuisgeneigdheid met 71%, van gehechtheid met 70% en van normen en waarden met maar liefst 79%). Uit deze resultaten kan worden opgemaakt dat een belangrijk deel van de variatie op buurtniveau kan worden verklaard door individuele variabelen. De verschillen in verhuisgeneigdheid, sociale contacten, gehechtheid en normen en waarden tussen buurten worden dus veroorzaakt door de kenmerken van de bewoners die in de buurt wonen.

Wanneer alle individuele variabelen in de multilevel analyses worden meegenomen, is de invloed van objectieve individuele variabelen veranderd. Zo had de woonduur eerst een positieve invloed op de verhuisgeneigdheid. Die invloed is door het toevoegen van de activiteiten en tevredenheid echter negatief geworden. Deze verandering is volgens de literatuur naar verwachting. Zoals eerder gesteld is uit eerder onderzoek gebleken dat de woonduur van positieve invloed is op de gehechtheid (Bergeijk e.a., 2008; Dekker & Bolt, 2005; Völker, 1999). Blijkbaar zijn buurtbewoners die ontevreden zijn en lang in de buurt wonen toch minder verhuisgeneigd dan buurtbewoners die ontevreden zijn en nog maar net in de buurt wonen. Ten tweede is de invloed van woonduur op de gemeenschappelijke normen en waarden ook veranderd. De woonduur was in de eerste multilevel analyse van negatieve invloed op de ervaren gemeenschappelijke normen en waarden, maar is sinds het toevoegen van de activiteiten en de tevredenheid positief van invloed, hoewel het effect zeer klein is. Ten derde is opvallend dat het zijn van een niet-westerse allochtoon nu wel een significant negatief effect op de gehechtheid heeft. De verklaring hiervoor is dat niet-westerse allochtonen vaak in slechtere buurten dan autochtonen wonen. In deze buurten is de kwaliteit van voorzieningen minder, wat een lagere gehechtheid aan de buurt met zich mee brengt. Ten vierde is het zijn van een

westerse allochtoon niet meer significant van invloed op de gehechtheid aan de buurt. Dit kan verklaard worden doordat autochtonen en westerse allochtonen hierin overeenkomen met elkaar. Ten slotte is inkomen niet meer van significante invloed op de verhuiscapaciteit van buurtbewoners. Blijkbaar doen de verschillen in inkomen er niet meer toe wanneer er wordt gecontroleerd voor de tevredenheid en de activiteiten van de buurtbewoners.

In de volgende twee subparagrafen zullen de effecten van de mate van tevredenheid over de woonbuurt en de activiteiten die buurtbewoners in de buurt ondernemen op de binding met de buurt worden behandeld.

4.4.1 MATE VAN TEVREDENHEID

De tevredenheid van de buurtbewoner is van invloed op de binding met de buurt. Wanneer een buurtbewoner ontevreden is over de situatie in de buurt heeft hij de keuze uit verschillende strategieën; actie ondernemen om de situatie te verbeteren, verhuizen of negeren. Deze drie strategieën komen voort uit het werk van Hirschman (1970) en worden door Permentier (2009) en Van der Land & Doff (2010) toegepast op buurten. Bij de *'exit-strategie'* onthouden bewoners zich van een actieve inzet om de kwaliteit van de buurt te verbeteren en verhuizen naar een andere buurt. De buurtbewoner gaat over tot een actieve inzet in de buurt, de *'voice-strategie'*, als hij denkt dat hij de toestand kan beïnvloeden (Permentier, 2009). Ten slotte is er de *'loyalty-strategie'* van Hirschman (1970), die Permentier (2009) samen met *'neglect-strategie'* schaarde onder de andere twee strategieën. Wanneer de buurt achteruit gaat, zullen minder of niet-loyale buurtbewoners waarschijnlijk eerder kiezen voor de *'exit-'* dan de *'voice-strategie'*, terwijl loyale bewoners eerder zullen kiezen voor de *'voice-'* dan de *'exit-strategie'* (Permentier, 2009). Dus de mate van loyaliteit van buurtbewoners kan *'exit'* tegenhouden en *'voice'* activeren. Buurtbewoners die gehecht zijn aan hun buurt en meer buurtcontacten raken meer kwijt bij achteruitgang van de buurt en zullen, eventueel in samenwerking met andere buurtbewoners, eerder in actie komen bij verval van de buurt (Permentier, 2009). Echter, wanneer de variabelen gehechtheid, sociale contacten en normen en waarden worden toegevoegd aan de multilevel analyse van verhuiscapaciteit geeft dit tegengestelde uitkomsten (tabel niet weergegeven). Het is verassend dat het hebben van sociale contacten in de buurt negatief samenhangt met de verhuiscapaciteit: buurtbewoners zijn dus meer verhuiscapacitair wanneer zij meer sociale buurtcontacten hebben en juist minder verhuiscapacitair wanneer zij minder sociale buurtcontacten hebben. Op dit punt wordt er afgeweken van de theorie van Permentier (2009). Het hebben van sociale contacten remt de verhuiscapaciteit van buurtbewoners blijkbaar niet, het heeft zelfs een positief effect. Uit deze uitgebreide multilevel analyse blijkt wel dat minder gehechtheid en minder gemeenschappelijke normen en waarden leiden tot een hogere verhuiscapaciteit.

Uit de multilevel analyses blijkt dat de indruk van de buurtbewoner of de buurt het afgelopen jaar achteruit is gegaan of de verwachting dat dit zal gaan gebeuren een sterk samenhangt met de vier variabelen. Wanneer de buurtbewoner van mening is dat de buurt het afgelopen jaar achteruit is gegaan of verwacht dat de buurt het komende jaar achteruit zal gaan, is dit van sterke positieve invloed op de verhuiscapaciteit en van sterke negatieve invloed op de gehechtheid en de gemeenschappelijke normen en waarden. De mening dat de buurt het afgelopen jaar vooruit is gegaan of de verwachting dat de buurt het komende jaar vooruit zal gaan heeft omgekeerde effecten op de variabelen, behalve op de variabele normen en waarden. Opvallend is dat de

gemeenschappelijke normen en waarden ook een licht negatief effect hebben op de mening dat de buurt het afgelopen jaar vooruit is gegaan of de verwachting dat de buurt het komende jaar vooruit zal gaan. Uit Varady (1986) is eerder naar voren gekomen dat het vertrouwen in de toekomst van de buurt van invloed is op de verhuiscgenigheid van de buurtbewoners. Tevens is uit het onderzoek gebleken dat bewoners van buurten met een hoge sociale cohesie en bewoners met veel sociale buurtcontacten vaak het meeste vertrouwen hebben in de toekomst van de buurt (Varady, 1986). Uit de multilevel analyse blijkt dat de mening dat de buurt het afgelopen jaar achteruit is gegaan of de verwachting dat de buurt het komende jaar achteruit zal gaan ook negatief samenhangt met het aantal buurtcontacten, maar deze samenhang is niet zo sterk als bij de andere drie variabelen.

In tabel 4.3.1 en tabel 4.3.2 zijn de percentages te zien van buurtbewoners die gehecht aan de buurt zijn, niet verhuiscgenigd zijn, sociale contacten in de buurt hebben en gemeenschappelijke normen en waarden in de buurt ervaren. Van de buurtbewoners die vinden dat de buurt het afgelopen jaar vooruit is gegaan, is gemiddeld zo'n 20% gehecht aan de buurt en niet verhuiscgenigd, ervaart gemeenschappelijke normen en waarden en heeft sociale contacten in de buurt (zie tabel 4.3.1). Van de buurtbewoners die vinden dat de buurt het afgelopen jaar achteruit is gegaan, heeft gemiddeld zo'n 13% binding met de buurt.

Tabel 4.4.1 – Het idee of de buurt wel of niet achteruit is gegaan, gekoppeld aan de gehechtheid, de verhuiscgenigheid en de sociale contacten weergeven²

	Verhuiscgenigheid	Sociale contacten	Gehechtheid	Normen en waarden
Buurt vooruit gegaan	19%	20%	19%	18%
Buurt achteruit gegaan	12%	13%	12%	15%

(Bron; WoON 2006)

Van de bewoners die verwachten dat de buurt vooruit zal gaan, is gemiddeld ook iets minder dan 20% aan de buurt gebonden. De verwachting dat de buurt vooruit zal gaan, is niet van invloed op de verhuiscgenigheid. Van de buurtbewoners die vinden dat de buurt het afgelopen jaar achteruit zal gaan, is slechts 9% gehecht aan de buurt, is 9% niet verhuiscgenigd, heeft 10% sociale contacten en ervaart 12% gemeenschappelijke normen en waarden in de buurt (zie tabel 4.3.2).

Tabel 4.4.2 – De verwachtingen of de buurt wel of niet is achteruit zal gaan, gekoppeld aan de gehechtheid, de verhuiscgenigheid en de sociale contacten weergeven²

	Verhuiscgenigheid	Sociale contacten	Gehechtheid	Normen en waarden
Buurt zal vooruit gaan	-	19%	18%	18%
Buurt zal achteruit gaan	9%	10%	9%	12%

(Bron; WoON 2006)

Ook zijn er variabelen met een lagere invloed, maar die wel een richting van invloed aangeven. De subjectieve individuele variabelen laten zien dat een hoge tevredenheid over de speelgelegenheid en het groen in de buurt leidt tot meer gehechtheid, meer sociale buurtcontacten meer

² De variabelen gehechtheid, verhuiscgenigheid en sociale contacten waren gebaseerd op een 5 puntenschaal. Voor de tabel zijn de schalen 0 tot 3 tot 0 en de schalen 4 en 5 samengevoegd tot 1. In de tabel staat dus het percentage gehechte bewoners, de niet-verhuiscgenigde bewoners en de bewoners met sociale contacten in de buurt. De variabele normen en waarden was gebaseerd op een 3 puntenschaal. Voor de tabel is de schaal 3, waarbij de bewoners (bijna) nooit overlast ervaren van andere buurtbewoners omgezet naar 1 en waarbij wel overlast wordt ervaren is 0.

gemeenschappelijke normen en waarden, en tot minder verhuiscapaciteit. Deze resultaten laten zien dat een hoge tevredenheid positief bijdraagt aan de binding met de buurt.

4.4.2 ACTIVITEITEN

Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat de activiteiten die in de buurt worden ondernomen invloed hebben op de binding met de buurt. Ook uit de multilevel analyses van dit onderzoek blijken activiteiten van invloed zijn op de verhuiscapaciteit uit de buurt, de sociale contacten met buurtgenoten, de gehechtheid van buurtbewoners aan hun buurt en het gevoel van gemeenschappelijke normen en waarden in de buurt. Zo heeft het feit of de buurtbewoner deel neemt aan verenigingsleven heeft een zeer sterke invloed op de sociale buurtcontacten. Wanneer een buurtbewoner minimaal één keer in de maand deel neemt aan verenigingsleven, dan is dit van significante positieve invloed op het aantal buurtcontacten en de gehechtheid. Het is niet verassend dat het minimaal één keer in de week deelnemen aan verenigingsleven juist van significante negatieve invloed op de verhuiscapaciteit is.

Verder zijn er variabelen met een lagere invloed, maar die wel een richting van invloed aangeven. Buurtbewoners hebben meer buurtcontacten, hebben meer gemeenschappelijke normen en waarden, en zijn meer gehecht aan de buurt wanneer zij vaak in de buurt winkelen. De variabele soms winkelen in de buurt blijkt, behalve bij de gemeenschappelijke normen en waarden, op geen van de modellen van invloed te zijn. Blijkbaar moet een buurtbewoner frequent boodschappen doen in de buurt om meer gehecht aan de buurt te raken en meer sociale contacten te krijgen. Deze uitkomsten komen overeen met de literatuur waarin gesteld wordt dat actiepatronen binnen de wijk zorgen voor meer gehechtheid. Wanneer bewoners meer tijd in de buurt doorbrengen, heeft dit een positieve invloed op de mate van contact tussen de burens (Völker, 1999). Dit contact tussen buurtgenoten vindt plaats op specifieke locaties, zoals voorzieningen of groen in de buurt, die dan ook van belang zijn bij het ontstaan van deze contacten (Van Kempen, 1999). Tevens blijkt dat het doen van activiteiten in de buurt een positief effect op de sociale cohesie heeft (zie ook §4.5) (Bergeijk e.a., 2008).

4.5 BUURT-VARIABLEN

Karakteristieke verschillen tussen buurten zijn, zo is uit eerder onderzoek geconcludeerd, van invloed op de verhuiscapaciteit uit de buurt, de sociale contacten met buurtgenoten en de gehechtheid van buurtbewoners aan hun buurt. Een etnisch heterogene buurt kan bijvoorbeeld leiden tot verminderde solidariteit en sociaal kapitaal. Vertrouwen in andere etniciteiten, maar ook in de eigen etniciteit neemt af (Putnam, 2007). Een gemeenschappelijke etniciteit lijkt dus een belangrijke verbindingsfactor tussen buurtgenoten te spelen.

Wanneer in de modellen van verhuiscapaciteit, sociale contacten, gehechtheid en normen en waarden de mate van tevredenheid over de woonbuurt en activiteiten in de buurt worden meegenomen, kan uit het verschil tussen de -2 LL van het derde en laatste model worden geconcludeerd dat het model significant verbeterd is. In alle vier laatste modellen is de variantie op individueel niveau door het toevoegen van de buurtvariabelen niet toegenomen. In het laatste model

worden namelijk alleen buurtvariabelen toegevoegd, waardoor de variantie op individueel niveau niet meer verandert. Wanneer er wordt gekeken naar de volledige toename is de variantie op buurtniveau in het laatste model ten opzichte van het 0- model afgenomen met gemiddeld 80% (79% voor verhuiscapaciteit, 80% voor sociale contacten, 84% voor de cohesie en maar liefst 88% voor de normen en waarden).

Uit de vier volledige multilevel analyses blijkt dat buurtvariabelen wel degelijk van invloed zijn op de verhuiscapaciteit, de sociale contacten, de cohesie en de gemeenschappelijke normen en waarden van buurtbewoners. Met name de variabele gemiddeld inkomen heeft een hoge negatieve invloed op de verhuiscapaciteit, de sociale contacten en de cohesie. Dus wanneer het gemiddeld inkomen in de buurt lager is, zijn zowel de verhuiscapaciteit, als het aantal sociale contacten en de cohesie lager. Deze uitkomst is in lijn met de literatuur. Wanneer buurtbewoners in een wijk wonen met een gemiddeld hoog inkomen wordt de verhuiscapaciteit minder, omdat zij in een goede buurt wonen. Echter, voor buurtbewoners met een hoger inkomen is het wel gemakkelijker om te verhuizen, waardoor het gemiddeld inkomen van de buurt tevens een negatief effect op de cohesie heeft.

Tevens is er van invloed wie de buurtgenoten zijn. Zo kwam uit de literatuur naar voren dat het aandeel allochtonen effect kan hebben op de cohesie en het aantal sociale contacten in de buurt. Gesteld wordt dat mensen het liefste omgaan met een persoon met dezelfde levensstijl. Hierdoor hebben buurtbewoners met een heterogene bevolkingsamenstelling minder vaak contact met medebuurtenbewoners, wat kan leiden tot negatief effect op de sociale samenhang in de buurt (Gijsberts e.a., 2010; Kleinhans & Bolt, 2010). Buurtbewoners hebben daardoor minder vertrouwen in elkaar en voelen zich minder verbonden met de buurt (Putnam, 2007; Lancee & Dronkers, 2008). Uit de uitkomsten van de multilevel analyse komen overeenkomstige resultaten. Hieruit blijkt dat een hoger percentage niet-westerse allochtonen in de buurt leidt tot meer verhuiscapaciteit, minder sociale buurtcontacten, minder cohesie en minder gemeenschappelijke normen en waarden.

Het percentage kinderen (0 tot 15 jaar) in de buurt heeft een positieve invloed op alle vier de variabelen. Er kon verwacht worden dat een hoger percentage kinderen zou leiden tot meer buurtcontacten, meer cohesie en meer gemeenschappelijke normen en waarden. Kinderen leggen makkelijker contact met andere kinderen in de buurt, waardoor de ouders van de kinderen met elkaar in contact komen en de kinderen door het krijgen van vriendjes en vriendinnetjes meer geïntegreerd raken aan hun buurt. Onverwacht is dan ook de positieve invloed op de verhuiscapaciteit. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat buurtbewoners met jonge kinderen wellicht zelf ook in een proces van gezinsuitbreiding zijn, waardoor zij verwachten dat het huis binnen korte tijd waarschijnlijk niet meer aan de eisen voldoet. Het huis kan te klein zijn voor een gezin, maar bijvoorbeeld ook in een ongeschikte buurt om kinderen op te voeden staan. Dit kwam deels ook naar voren uit onderzoek van Rabe en Taylor (2009). Hieruit bleek onder andere dat stellen naar betere buurten verhuizen wanneer ze een kind hebben gekregen.

Bij het onderzoek naar het aandeel jongeren (15 tot 25 jaar) in de buurt kon worden verwacht dat zij vrijwel tegenovergestelde resultaten aan zouden geven. Meer jongeren in de buurt zou leiden tot een negatief effect op het aantal buurtcontacten, op de cohesie aan de buurt en op de gemeenschappelijke normen en waarden, maar een positief effect op de verhuiscapaciteit. Jongeren zijn een groep buurtbewoners die van zichzelf zeer verhuiscapaciteit zijn, omdat zij vaak in een huurwoning wonen en daardoor gemakkelijker kunnen verhuizen. Door deze lage cohesie

aan de buurt, steken zij ook minder tijd in het ontwikkelen van buurtcontacten. De jongeren zijn deze verwachtingen nagekomen. Uit de multilevel analyse is gebleken dat een hoger aandeel jongeren inderdaad minder buurtcontacten, een lagere gehechtheid en een hogere verhuiscgenigheid tot gevolg heeft.

Opvallend is dat het percentage ouderen (65 jaar of ouder) in de buurt een positieve invloed heeft op de verhuiscgenigheid en de gemeenschappelijke normen en waarden in de buurt. Op de variabelen sociale contacten en de gehechtheid heeft het percentage ouderen geen effect. In de eerste plaats zou verwacht kunnen worden dat hoger percentage ouderen zou leiden tot een lagere verhuiscgenigheid, omdat uit de literatuur is gebleken dat de lage mobiliteit van ouderen zou kunnen zorgen voor een hogere gehechtheid. Toch is dit blijkbaar in mindere mate het geval. De verklaring hiervoor zou kunnen liggen bij het feit dat door de toenemende ouderdom, ouderen steeds meer aangewezen zijn op een kleinere woning met betere ouderenvoorzieningen.

Guest e.a. (2006) stellen dat sociale samenhang in de buurt voornamelijk voortkomt uit de samenstelling van de buurt. Buurbewoners uit de middenklasse voelen zich thuis in formele vrijwilligersorganisaties, terwijl buurtbewoners uit lagere klassen van de samenleving zich comfortabeler voelen bij informele relaties met familie en vrienden. De variaties in de soorten sociale banden tussen buurtbewoners zijn sterk gerelateerd aan individuele verschillen in sociale klasse, zoals opleiding en inkomen. Er zijn dus verschillen tussen buurtgemeenschappen door de samenstelling van verschillende bewoners in de buurt en hoe die het prettig vinden om samen te leven.

Uit onderzoek van Kleinhans en Bolt (2010) komt de conclusie dat een hoger inkomensniveau een positieve invloed op de sociale samenhang in de buurt heeft. De multilevel analyses laten overeenkomstige conclusies als Guest e.a. (2006) zien. Het gemiddelde inkomen is niet van invloed op het aantal buurtcontacten en de gemeenschappelijke normen en waarden in de buurt. Buurtbewoners zijn wel minder snel geneigd uit de buurt te verhuizen, maar zijn ook minder gehecht aan hun buurt. Buurten met een hoger inkomen zijn over het algemeen wel betere buurten, waar mensen naar tevredenheid wonen. Dit hoge inkomen zorgt er echter wel voor dat zij gemakkelijker kunnen verhuizen wanneer zij dat willen, waardoor de gehechtheid lager is.

In de multilevel analyses zij ook de aanwezigheid van horeca, apotheken en supermarkten meegenomen. Er werd verwacht dat bewoners die horeca in de buurt bezoeken en naar buurtcentra gaan meer sociale buurtcontacten hebben dan buurtbewoners die dit niet doen (Bergeijk e.a., 2008). De kans om anderen te ontmoeten is dan ook essentieel voor het ontstaan van onderlinge contacten en ontstaat er *'familiariteit'* tussen buurtbewoners (Kleinhans & Bolt, 2010; Flap & Völker, 2005; Suttles, 1972). Uit de resultaten is gebleken dat meer horeca in de buurt inderdaad zorgt voor een lagere verhuiscgenigheid en een hogere gehechtheid aan de buurt, maar geen invloed heeft op het aantal sociale contacten in de buurt en de gemeenschappelijke normen en waarden. Meer apotheken in de buurt zorgen echter juist voor meer verhuiscgenigheid, minder gehechtheid en minder gemeenschappelijke normen en waarden, en hebben geen invloed op het aantal sociale buurtcontacten. Daarnaast heeft het aantal supermarkten een negatieve invloed op het aantal buurtcontacten, de gehechtheid aan de buurt en de gemeenschappelijke normen en waarden, maar geen invloed op de verhuiscgenigheid. Het is dus opvallend dat alleen de aanwezigheid van horeca in de buurt zorgt voor een hogere gehechtheid, omdat ook uit onderzoek van Völker e.a. is gebleken dat het aantal ontmoetingsfaciliteiten een positief effect heeft op de mate van verbondenheid met

de buurt (Völker e.a., 2007). Blijkbaar is de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten niet altijd een voorwaarde voor meer gehechtheid en meer buurtcontacten.

Ten slotte zijn er een aantal variabelen van invloed veranderd na het toevoegen van de buurtvariabelen aan de multilevel analyses. Met name de effecten van het zijn van een niet-westerse allochtoon zijn van invloed veranderd. Zo is de invloed op de gehechtheid aan de buurt van negatief naar positief gegaan na het toevoegen van de buurtvariabelen. De verklaring hiervoor is dat in een buurt met een hoog percentage niet-westerse allochtonen, niet-westerse allochtonen niet meer of minder gehecht zijn aan hun buurt, terwijl autochtonen juist wel minder gehecht zijn aan hun buurt. Deze conclusie is eerder gemaakt in Kleinhans en Bolt (2010). Uit hun onderzoek kwam de conclusie dat etnische heterogeniteit minder problematisch is voor allochtonen dan voor autochtonen. Tevens komt uit onderzoek van Bolt e.a. (2011) komt de vergelijkbare conclusie dat autochtonen zich waarschijnlijk vaak minder thuis voelen in 'zwarte wijken' dan allochtonen. Deze verklaring ligt waarschijnlijk in lijn met het nieuwe significante positieve effect van het zijn van een niet-westerse allochtoon op de gemeenschappelijke normen en waarden na het toevoegen van de buurtvariabelen. Blijkbaar ervaren niet-westerse allochtonen in een buurt met een hoog percentage niet-westerse allochtonen meer gemeenschappelijke normen en waarden, terwijl autochtonen juist minder gemeenschappelijke normen en waarden ervaren. Ten slotte is de variabele niet-westerse allochtoon niet meer van invloed op de sociale contacten. Blijkbaar is de invloed van de buurtkenmerken op de sociale contacten hetzelfde voor niet-westerse allochtonen als voor autochtonen.

Het winkelen in de buurt is ook bij twee multilevel analyses van invloed veranderd. Allereerst is de variabele vaak winkelen in de buurt van negatieve invloed geworden op de verhuisgeneigdheid. Ten tweede hangt de variabele soms winkelen in de buurt na het toevoegen van de buurtvariabelen sterk samen met het hebben van sociale contacten in de buurt. De verklaring hiervoor is dat in een buurt met een hoog aandeel winkels, buurtbewoners ook vaak in de buurt gaan winkelen. Wanneer de buurtbewoners meer activiteiten in de buurt ondernemen krijgen zij meer sociale contacten en zijn zij minder verhuisgeneigd (Bergeijk e.a., 2008).

4.6 CONCLUSIE

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt; *Welke huishoudens- en buurtkenmerken dragen bij aan een sterkere en/of zwakkere binding met de buurt?* Op basis van verrichten onderzoek is vastgesteld welke individuele en buurtkenmerken effect op de binding met de buurt zouden kunnen hebben. Uit dit onderzoek blijkt dat het merendeel van de individuele en de buurtkenmerken het verwachte effect hadden op de verhuisgeneigdheid van buurtbewoners, de sociale contacten met buurtgenoten en de gehechtheid van buurtbewoners aan hun buurt. Toch waren er een aantal verrassende onderzoeksresultaten: sommige variabelen geven geen dan wel een andere samenhang dan mocht worden verwacht.

Zo was er een verrassend grote invloed van de indruk van de buurtbewoner of de buurt achteruit aan het gaan is of de verwachting dat dit zal gaan gebeuren op de binding met de buurt. Wanneer de buurtbewoner van mening is dat de buurt het afgelopen jaar achteruit is gegaan of verwacht dat de buurt het komende jaar achteruit zal gaan, is dit van sterke positieve invloed op de verhuisgeneigdheid en van sterke negatieve invloed op de gehechtheid. Ten tweede blijkt de tevredenheid over faciliteiten in de buurt van belang voor de binding aan de buurt. De mate van

tevredenheid over het groen in de buurt en de mate van deelname aan het verenigingsleven blijken uit het onderzoek van positieve invloed op de binding aan de buurt te zijn. Ten derde geeft het wonen in een koop- of huurwoning een sterke richting aan de binding met de buurt. Blijkbaar zitten er grote verschillen tussen huurders en huiseigenaren in de gebondenheid met de buurt. Ten vierde heeft de etniciteit van de bewoner een sterke invloed op verhuisgeneigdheid. Niet-westerse allochtonen zijn meer verhuisgeneigd dan autochtonen. Ten slotte zijn uit de buurtvariabelen nog een aantal verrassende uitkomsten gekomen. Zo is het gemiddeld inkomen van de buurt van grote invloed op de gehechtheid en de verhuisgeneigdheid. Bij een hoger gemiddeld inkomen zijn de buurtbewoners minder verhuisgeneigdheid en meer gehecht aan de buurt. Opvallend is dat van de voorzieningen alleen de aanwezigheid van horeca in de buurt zorgt voor een hogere gehechtheid. De aanwezigheid van apotheken zorgt voor een hogere verhuisgeneigdheid, minder gemeenschappelijke normen en waarden en een lagere gehechtheid. En het aantal supermarkten heeft een negatieve invloed op zowel het aantal buurtcontacten, de gemeenschappelijke normen en waarden als de gehechtheid aan de buurt.

Daarnaast waren er een aantal variabelen met een onverwacht effect. Allereerst is het opmerkelijk dat de verhuisgeneigdheid lager is wanneer de buurtbewoners een hoger inkomen hebben, terwijl hoogopgeleiden meer verhuisgeneigd zijn. Wellicht is de verklaring hiervoor dat buurtbewoners die hoog opgeleid zijn in een buurt willen wonen die past bij hun sociaal-economische status. De verhuisgeneigdheid is hoger wanneer zij qua buurtniveau hoger op de sociaal-economische ladder zouden kunnen klimmen. Ten tweede is de positieve invloed van het percentage ouderen (65 jaar of ouder) en kinderen (0 tot 15 jaar) in de buurt op de verhuisgeneigdheid opvallend, omdat uit de literatuur tegenovergestelde resultaten werden verwacht. Volgens de literatuur zou de lage mobiliteit van ouderen kunnen zorgen voor een hogere gehechtheid, maar wellicht zijn de ouderen steeds meer aangewezen op een seniorenwoning. Een verklaring voor de hogere verhuisgeneigdheid in een buurt met veel jonge kinderen zou kunnen zijn dat buurtbewoners met jonge kinderen wellicht zelf ook in een proces van gezinsuitbreiding zijn, waardoor zij verwachten dat het huis binnen korte tijd waarschijnlijk niet meer aan de eisen voldoet.

Ten slotte waren een aantal variabelen niet van invloed waarvan verwacht dat ze wel invloed zouden hebben op de binding met de buurt. Allereerst zijn er geen verschillen gevonden tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen in de mate van gehechtheid. Verder verschilt de gehechtheid tussen buurtbewoners met een lager en hoger inkomen niet, terwijl lagere inkomensgroepen op grond van andere onderzoeken toch meer op de buurt aangewezen blijken te zijn.

HOOFDSTUK 5 - CONCLUSIE EN DISCUSSIE

5.1 CONCLUSIE

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt; *Welke huishoudens- en buurtkenmerken dragen bij aan een sterkere en/of zwakkere binding met de buurt?* De binding met de buurt bestaat uit de verhuisgeneigdheid uit de buurt, de sociale contacten met buurtgenoten, de gehechtheid van buurtbewoners aan hun buurt en de gemeenschappelijke normen en waarden. Om te kijken in hoeverre de Nederlandse huishoudens gebonden zijn aan hun buurt, zijn er aan de hand van een nationale enquête multilevel analyses uitgevoerd. Vernieuwend aan dit onderzoek is dat er activiteitenpatronen zijn toegevoegd aan de multilevel analyse en dat er door het toevoegen van de buurtvariabelen gecontroleerd wordt voor buurtkenmerken.

Op grond van het verrichte onderzoek kan worden geconcludeerd dat veel individuele en buurtkenmerken nog steeds het verwachte effect op de verhuisgeneigdheid uit de buurt, de sociale contacten met buurtgenoten, de gehechtheid van buurtbewoners aan hun buurt en de gemeenschappelijke normen en waarden hebben. De verschillen tussen buurten komen voornamelijk voort uit de verschillen tussen de kenmerken van de bewoners.

Er kwamen uit het onderzoek een aantal verrassende variabelen met een hoge of een andere invloed dan verwacht mocht worden. Zo is gebleken dat wonen in een koop- of huurwoning van sterke invloed is op de vier afhankelijke variabelen. Huiseigenaren zijn minder verhuisgeneigd, hebben meer sociale contacten, zijn meer gehecht aan hun buurt en ervaren meer gemeenschappelijke normen en waarden. Vergelijkbare resultaten zijn uit de literatuur naar boven gekomen. Opvallend was dan ook niet de richting die deze variabele aangaf, maar de sterke invloed van het wonen in een koop- of huurwoning op de binding met de buurt.

Voorts bleek dat niet-westerse allochtonen sterk meer verhuisgeneigd zijn dan autochtonen. Dit hangt samen met het feit dat niet-westerse allochtonen in verhouding tot allochtonen vaker in slechtere buurten wonen. Ook dragen de tevredenheid en activiteitenpatronen van buurtbewoners zeker bij aan de mate van gehechtheid, verhuisgeneigdheid, sociale contacten en gemeenschappelijke normen en waarden. Zo was de invloed van de indruk van de buurtbewoner of de buurt achteruit aan het gaan is of de verwachting dat dit zal gaan gebeuren verrassend groot op de binding met de buurt. Tevens bleek de tevredenheid over het groen in de buurt en de mate van deelname aan het verenigingsleven zeer belangrijk voor de binding met de buurt.

Tevens zijn uit de buurtvariabelen een aantal verrassende uitkomsten gekomen. Opvallend was de sterke negatieve invloed van het gemiddelde inkomen van de buurt op de verhuisgeneigdheid, de sociale contacten en de gehechtheid. Dus wanneer het gemiddeld inkomen in de buurt lager is, zijn zowel de verhuisgeneigdheid, als het aantal sociale contacten en de gehechtheid lager. Deze uitkomst is in lijn met de literatuur. Buurtbewoners willen niet verhuizen uit wijken met een hoge sociaal-economische status. Echter, omdat het een buurt is met veel hoge inkomens, is het waarschijnlijk dat de buurtbewoners zelf makkelijker kunnen verhuizen en minder gehecht zijn aan de buurt.

Verder was de verandering van het negatieve naar het positieve effect van het zijn van een niet-westerse allochtoon op de gehechtheid na het toevoegen van de buurtvariabelen opvallend. De verklaring hiervoor is dat niet-westerse allochtonen niet meer of minder gehecht zijn in een buurt met een hoog percentage niet-westerse allochtonen, terwijl autochtonen dan juist minder gehecht zijn. Blijkbaar is etnische heterogeniteit minder problematisch voor allochtonen dan voor autochtonen. Tevens blijkt dat een hoger percentage niet-westerse allochtonen in de buurt leidt tot meer verhuisgeneigdheid, minder sociale buurtcontacten en minder gemeenschappelijke normen en waarden. Dit resultaat is in overeenstemming met eerder onderzoek, maar het resultaat houdt in dit onderzoek tevens stand na het controleren voor verschillende buurtkenmerken. Autochtonen voelen zich waarschijnlijk vaak minder thuis in 'zwarte wijken' dan allochtonen en vertrekken uit deze wijken. Er kan dan ook getwijfeld worden aan de effectiviteit van het huidige beleid van de overheid om tot meer etnisch gemengde wijken te komen.

Opvallend is dat de aanwezigheid van voorzieningen in de buurt zijn veelal niet van positieve invloed zijn op de gehechtheid. Van de voorzieningen blijkt alleen horeca te zorgen voor een hogere gehechtheid. Uit eerdere literatuur werd verwacht dat bewoners die horeca in de buurt bezoeken en naar buurtcentra gaan meer sociale buurtcontacten hebben dan buurtbewoners die dit niet doen, omdat zij op deze plaatsen met elkaar in contact kunnen komen. De mogelijkheid om elkaar te ontmoeten is blijkbaar niet altijd een voorwaarde voor meer gehechtheid en buurtcontacten.

Concluderend kan worden gesteld dat de buurt er zeker nog toe doet voor buurtbewoners. Hun binding met de buurt wordt beïnvloed door verschillende huishoudens- en buurtkenmerken. Vooral de sterke invloed van het idee dat de buurt voor- of achteruit is gegaan en de verwachting dat de buurt voor- of achteruit gaat laten zien dat de buurt nog steeds van belang is. De binding met de buurt wordt dus het sterkst beïnvloed door de mening die de buurtbewoners over de buurt en de andere buurtbewoners hebben. Huishoudenskenmerken lijken er over het algemeen minder toe te doen.

5.2 DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN

De uitkomsten van dit onderzoek zijn zeer betrouwbaar aangezien er een groot databestand gebruikt is, waarbij verschillende variabelen met elkaar in verband zijn gebracht. Door verschillende variabelen te combineren tot de variabelen gehechtheid, sociale contacten en verhuisgeneigdheid konden algemeen geldende uitspraken worden gedaan en conclusies worden getrokken.

Echter, bij vervolgonderzoek is het van belang om nog meer de dagelijkse activiteiten van de buurtbewoners te betrekken. Ten tweede kan de validiteit van het onderzoek verbeterd worden wanneer er meer longitudinale buurtgegevens verwerkt zouden kunnen worden. Het is voor het onderzoek van belang om te weten of de buurt het afgelopen jaar daadwerkelijk in cijfers voor of achteruit is gegaan. Ten vierde kwam uit eerdere literatuur de aanbeveling om op zo een laag mogelijk niveau onderzoek te doen. Dit onderzoek werd gedaan aan de hand van een bestaand databestand en was daarom gebonden aan het niveau van postcodes. Hierdoor werd het effect van buurtkenmerken eerder onderschat dan overschat. Des te opmerkelijker is dat er wel significante resultaten uit het onderzoek zijn gekomen. Tenslotte wordt voor vervolgonderzoek aanbevolen om de nieuwe communicatiemiddelen te betrekken. De informatie- en communicatietechnologie hebben de afgelopen 20 jaar een enorme ontwikkeling doorgemaakt en zijn niet te stoppen. Veel

wetenschappers zijn er van overtuigd dat de buurtbinding in de toekomst niet zal veranderen. Uit dit onderzoek komen overeenkomstige resultaten, waardoor verwacht kan worden dat de buurt in de nabije toekomst van belang zal zijn en blijven voor de bewoners. Echter, er blijven nieuwe producten bijkomen om de communicatie gemakkelijker te maken, te verbeteren en te versnellen. Daarom is een nieuw onderzoek over een paar jaar gewenst.

LITERATUURLIJST

- Beckhoven, E. van & R. van Kempen (2006), Towards more social cohesion in large post-second World war housing estates? A case study in Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies* 21 (4), pp. 477-500.
- Bergeijk, E. van, A. Kokx, G. Bolt & R. van Kempen (2008), Helpt Herstructurering? Effecten van stedelijke herstructuering op buurten en bewoners. Delft: Eburon.
- Bolt, G. & R. ter Maat (2005), Participatie in de buurt. *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting* 11 (6), pp. 56-62.
- Bolt, G., R. Kleinhans & E. Lindeman (2011), Sociale samenhang in Amsterdamse buurten. *Rooilijn* 2011. (te verschijnen)
- Campbell, K.E. & B.E. Lee (1992), Sources of personal neighbor networks: social integration, need or time. *Social Forces* 70, pp. 1077–1100.
- CBS, Centraal Bureau van de Statistiek (2009), Statline.
- Clark, W.A.V. & V. Ledwith (2006), Mobility, housing stress, and neighbourhood contexts: Evidence from Los Angeles. *Environment and Planning A* 38, pp. 1077-1093.
- Cummins, S., S. Curtis, A.V. Diez-Roux & S. Macintyre (2007), Understanding and representing ‘place’ in health research: a relational approach. *Social Science and Medicine* 65, pp. 1825-1838.
- Dekker, K. & G. Bolt (2005), Social Cohesion in Post-war Estates in the Netherlands: Differences between Socioeconomic and Ethnic Groups. *Urban Studies* 42, No. 13, pp. 2447-2470.
- Duyvendak, J.W. & M. Hurenkamp (red.) (2004), *Kiezen voor de kudde – Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid*. Amsterdam: Van Genneep.
- Feijten, P. & M. van Ham (2007), Neighbourhood change . . . reason to leave? Paper presented at the 4th International Conference on Population Geographies, Chinese University of Hong Kong.
- Fischer, C.S. (1975), Toward a subculture theory of urbanism. *American Journal of Sociology* 80, pp. 1319-1341.
- Fischer, C.S. (1982), *To Dwell among Friends: Personal Networks in Town and City*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Flap, H. & B. Völker (2005), *Gemeenschap, informele controle en collectieve kwaden*. In: B. Völker (red.) *Burgers in de buurt*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Friedrichs, J. & J. Blasius (2003), Social norms in distressed neighbourhoods: testing the Wilson hypothesis. *Housing Studies* 18(6), pp. 807-926.

Gerson, K., C.A. Stueve & C.S. Fischer (1977), Attachment to place. In: C.S. Fischer, R.M. Jackson, K. Gerson e.a. (Eds) Attachment to Place, pp.139-161. New York: The Free Press.

Gijsberts, M., M Vervoort, E. Havekes & J. Dagevos (2010), Maakt de buurt verschil? De relatie tussen de etnische samenstelling van de buurt, interetnisch contact en wederzijdse beeldvorming. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Guest, A. & S. Wierzbicki (1999), Social ties at the neighbourhood level: two decades of Gss Evidence. Urban Affairs Review (35), pp. 92-111.

Guest, A.M., J.K. Cover, R.L. Matsueda & C.E. Kurbin (2006), Neighborhood Context and Neighboring Ties. City & Community 5:4, pp. 363-385.

Ham, M. van & W.A.V. Clark (2009), Neighbourhood mobility in context: Household moves and changing neighbourhoods in the Netherlands. Environment and Planning A 41(6), pp. 1442-1459.

Hipp, J. (2010), What is the 'Neighbourhood' in Neighbourhood Satisfaction? Comparing the Effects of Structural Characteristics Measured at the Micro-neighbourhood and Tract Levels. Urban Studies 47 (12), pp. 2517-2536.

Hirschman, A. (1970), Exit, voice and loyalty. Responses to decline in firms, organizations, and states. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Kaal, H., G. Vanderveen & W. McConnell (2008), Een postcodegebied is de buurt niet. Het gebruik van buurtvragen in (criminologisch) surveyonderzoek. Sociologie 4, p. 371-394.

Kearns, A. & R. Forrest (2000), Social cohesion and multilevel urban governance. Urban Studies 37 (5/6), pp. 995-1017.

Kearns, A. & A. Parkes (2003), Living in and leaving poor neighbourhood conditions in England. Housing studies 18 (6), pp. 827-851.

Kempen, R. van (1999), De buurt van belang? Activiteiten en sociale contacten van bewoners van twee Utrechtse achterstandsbuurtten. In; Völker, B. & R. Verhoeff (red.), Buren en burens. Nederlands onderzoek op het snijvlak van sociologie en sociale geografie. Amsterdam: SISWO.

Kempen, R. van & A. Murie (2009), The new divided city: changing patterns in European cities. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie 100 (4), pp. 377-398.

Kempen, R. van (2010), From the Residence to the Global. The Relevance of the Urban Neighbourhood. Paper for the ENHR-conference "Urban Dynamics and Housing Change". Istanbul, 4-7 July 2010.

Kleinmans, R. & G. Bolt (2010), Vertrouwen houden in de buurt. Verval, ervaring en collectieve zelfredzaamheid in stadsbuurtten. Delft; TU Delft.

Lancee, B. & J. Dronkers (2008), Ethnic diversity in neighbourhoods and individual trust of immigrants and natives: A replication of Putnam (2007) in a West-European country. Paper presented at the international Conference on Theoretical Perspectives on Social Cohesion and Social Capital. Brussels; Royal Flemish Academy of Belgium for Science and the Arts.

- Land, M. van der & W. Doff (2009), Voice, exit and efficacy: dealing with perceived neighbourhood decline without moving out. *Journal of Housing and the Built Environment* 25, pp. 429 – 445.
- Lee, B.A. & Campbell, K.E. (1997), Common grounds? Urban neighbourhoods as survey respondents see them. *Social Science Quarterly* 78, pp. 922-936.
- Lu, M. (1998), Analyzing migration decisionmaking: relationships between residential satisfaction, mobility intentions, and moving behaviour. *Environment and Planning A* 30 (8), pp. 1473-1495.
- Mok, D., B. Wellman & J. Carrasco (2010), Does Distance Matter in the Age of the Internet? *Urban Studies* 47 (13), pp. 2747-2783.
- Permentier, M., M. van Ham, G. Bolt (2007), Behavioral responses to neighbourhood reputations. Forthcoming in *Journal of Housing and the Built Environment*.
- Permentier, M. (2009), Reputation, neighbourhoods and behaviour. Utrecht: Nederlandse Geografische Studies.
- Putnam, R.D. (2000), Bowling alone. The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R.D. (2007), *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century*. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies* 30 (2), pp. 137-174.
- Rabe, B. & M. Taylor (2009), Residential mobility, quality of neighbourhood and life course events. *Journal of the Royal Statistical Society* 173 (3), pp. 531-555.
- Schwirian, K.P. (1983), Models of neighborhood change. *Annual Review of Sociology* 9, pp. 83-102.
- Skogan, W. (1986), *Fear of Crime and Neighborhood Change*. Chicago: The University of Chicago.
- Suttles, G.D. (1972), *The Social Construction of Communities*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Varady, D.P. (1986), Neighborhood Confidence: "A Critical Factor in Neighborhood Revitalization"? *Environment and Behavior* 18 (4), p. 480-501.
- Völker, B. (1999), 15 miljoen buren – de rol van buren in persoonlijke netwerken in Nederland. In; Völker, B. & R. Verhoeff (red.), *Buren en buren. Nederlands onderzoek op het snijvlak van sociologie en sociale geografie*. Amsterdam: SISWO.
- Völker, B., H. Flap & S. Lindenberg (2007), When are Neighbourhoods Communities? *Community in Dutch Neighbourhoods*. *European Sociological Review* 23 (1), pp. 99-114.
- Wassenberg, F., M. Arnoldus, R. Goetgeluk, F. Penninga & L. Reinders (2006), Hoe breed is de buurt? Typologie van woonmilieus: herkenbaar, bruikbaar en beschikbaar, VROM 5322. Den Haag: VROM.
- Wellman, B. (2001), Physical space and cyberspace: the rise of personalized networking. *International Journal of Urban and Regional Research* 25 (2), pp. 227-251.

Wellman, B. & B. Leighton (1979), Networks, neighborhoods and communities: approaches to the community question. *Urban Affairs Quarterly* 14 (13), pp. 363-390.

Wirth, L. (1938), Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology* 44, pp. 1-24.

WoonOnderzoek Nederland, WoON (2009), Rijksoverheid

BIJLAGE 1 – UITKOMSTEN SPSS

Tabel 1 – Multilevel regressieanalyse van de verhuiscapaciteit

	verhuiscapaciteit					
	1		2		3	
constante	4,558	**	4,653	**	4,590	**
leeftijd	-0,014	**	-0,013	**	-0,013	**
Inkomen	-0,282	*	-0,226		-0,149	
woonduur	0,001	**	-0,001	**	-0,001	*
niet-westerse allochtoon	0,155	**	0,150	**	0,106	**
westerse allochtoon	0,066	**	0,059	**	0,056	**
aantal kinderen	-0,023	**	-0,019	**	-0,020	**
hoge opleiding	0,070	**	0,076	**	0,080	**
geslacht (0; man/1; vrouw)	-0,030	**	-0,039	**	-0,038	**
woning (0; huur/1; koop)	-0,331	**	-0,253	**	-0,238	**
soms winkelen in buurt			0,020		0,012	
vaak winkelen in buurt			-0,031		-0,044	**
min. 1x per week vereniging			-0,050	**	-0,046	**
min. 1x per maand vereniging			-0,033	*	-0,028	
buurt al vooruit gegaan			-0,038	**	-0,041	**
buurt al achteruit gegaan			0,285	**	0,272	**
buurt zal vooruit gaan			-0,013		-0,019	
buurt zal achteruit gaan			0,329	**	0,316	**
tevredenheid groen			-0,122	**	-0,119	**
tevredenheid speelgelegenheid			-0,048	**	-0,047	**
supermarkten					0,013	
apotheken					0,043	**
horeca					-0,046	**
0 tot 15 jaar					0,007	**
15 tot 25 jaar					0,006	**
65 en ouder					0,003	**
Gemiddeld inkomen					-0,189	*
% niet-westerse allochtonen					0,004	**
Verschil -2LL vorige model	3722,366; df=9; p=0,000		2896,591; df=10; p=0,000		122,120; df=8; p=0,000	
Verklaarde variantie individueel niveau		5,67		10,17		10,22
Verklaarde variantie buurtniveau		51,75		70,36		79,10

* = $p \leq 0,05$; ** = $p \leq 0,01$

Bron: WoON 2006; eigen
bewerking.

Tabel 2 – Multilevel regressieanalyse van de sociale contacten

	sociale contacten					
	1		2		3	
constante	2,976	**	2,482	**	3,298	**
leeftijd	0,005	**	0,005	**	0,005	**
Inkomen	-0,030		-0,012		-0,047	
woonduur	0,004	**	0,005	**	0,005	**
niet-westerse allochtoon	-0,050	**	-0,040	**	0,000	
westerse allochtoon	0,003		0,005		0,014	
aantal kinderen	0,095	**	0,071	**	0,065	**
hoge opleiding	-0,061	**	-0,073	**	-0,061	**
geslacht (0; man/1; vrouw)	-0,037	**	-0,030	**	-0,029	**
woning (0; huur/1; koop)	0,232	**	0,188	**	0,162	**
soms winkelen in buurt			0,030		0,041	*
vaak winkelen in buurt			0,096	**	0,119	**
min. 1x per week vereniging			0,130	**	0,126	**
min. 1x per maand vereniging			0,157	**	0,149	**
buurt al vooruit gegaan			0,071	**	0,074	**
buurt al achteruit gegaan			-0,108	**	-0,097	**
buurt zal vooruit gaan			0,062	**	0,070	**
buurt zal achteruit gaan			-0,070	**	-0,059	**
tevredenheid groen			0,068	**	0,062	**
tevredenheid speelgelegenheid			0,187	**	0,180	
supermarkten					-0,032	**
apotheken					-0,019	
horeca					0,021	*
0 tot 15 jaar					0,010	**
15 tot 25 jaar					-0,006	**
65 en ouder					0,003	**
Gemiddeld inkomen					-0,213	**
% niet-westerse allochtonen					-0,003	**
Vershil -2LL vorige model	2202,448; df=9; p=0,000		1321,695; df=10; p=0,000		169,900; df=8; p=0,000	
Verklaarde variantie individueel niveau		2,90		5,08		5,27
Verklaarde variantie buurtniveau		60,97		71,40		80,29

* = $p \leq 0,05$; ** = $p \leq 0,01$

Bron: WoON 2006; eigen
bewerking.

Tabel 3 – Multilevel regressieanalyse van de gehechtheid

	gehechtheid					
	1		2		3	
constante	2,843	**	2,469	**	3,400	**
leeftijd	0,006	**	0,005	**	0,005	**
Inkomen	0,063		0,053		0,033	
woonduur	0,005	**	0,007	**	0,006	**
niet-westerse allochtoon	-0,015		-0,022	*	0,025	**
westerse allochtoon	-0,022	*	-0,018		-0,010	
aantal kinderen	0,044	**	0,031	**	0,028	**
hoge opleiding	-0,073	**	-0,082	**	-0,076	**
geslacht (0; man/1; vrouw)	0,013	*	0,022	**	0,022	**
woning (0; huur/1; koop)	0,237	**	0,179	**	0,158	**
soms winkelen in buurt			-0,011		0,000	
vaak winkelen in buurt			0,059	**	0,079	**
min. 1x per week vereniging			0,062	**	0,057	**
min. 1x per maand vereniging			0,057	**	0,049	**
buurt al vooruit gegaan			0,055	**	0,057	**
buurt al achteruit gegaan			-0,233	**	-0,221	**
buurt zal vooruit gaan			0,025	**	0,033	**
buurt zal achteruit gaan			-0,212	**	-0,200	**
tevredenheid groen			0,106	**	0,101	**
tevredenheid speelgelegenheid			0,120	**	0,117	**
supermarkten					-0,037	**
apotheken					-0,036	**
horeca					0,054	**
0 tot 15 jaar					0,002	
15 tot 25 jaar					-0,006	**
65 en ouder					0,000	
Gemiddeld inkomen					-0,219	**
% niet-westerse allochtonen					-0,006	**
Vershil -2LL vorige model	4008,338; df=9; p=0,000		5394,820; df=10; p=0,000		634,832; df=8; p=0,000	
Verklaarde variantie individueel niveau		5,77		13,96		14,22
Verklaarde variantie buurtniveau		47,01		68,14		83,60

* = $p \leq 0,05$; ** = $p \leq 0,01$

Bron: WoON 2006; eigen
bewerking.

Tabel 4 – Multilevel regressieanalyse van de normen en waarden

	Normen en waarden					
	1		2		3	
constante	1,989	**	2,007	**	2,273	**
leeftijd	0,005	**	0,004	**	0,004	**
Inkomen	0,084		0,067		0,040	
woonduur	-0,001	**	0,000	**	0,000	*
niet-westerse allochtoon	-0,005		-0,010		0,017	**
westerse allochtoon	-0,022	**	-0,019	**	-0,014	*
aantal kinderen	0,008	**	0,006	**	0,004	*
hoge opleiding	-0,033	**	-0,038	**	-0,033	**
geslacht (0; man/1; vrouw)	-0,024	**	-0,019	**	-0,019	**
woning (0; huur/1; koop)	0,142	**	0,099	**	0,086	**
soms winkelen in buurt			-0,019	*	-0,012	
vaak winkelen in buurt			-0,027	**	-0,014	*
min. 1x per week vereniging			0,001		-0,002	
min. 1x per maand vereniging			0,010		0,005	
buurt al vooruit gegaan			-0,011	*	-0,009	
buurt al achteruit gegaan			-0,239	**	-0,232	**
buurt zal vooruit gaan			-0,018	**	-0,013	*
buurt zal achteruit gaan			-0,174	**	-0,166	**
tevredenheid groen			0,044	**	0,040	**
tevredenheid speelgelegenheid			0,035	**	0,033	**
supermarkten					-0,010	*
apotheken					-0,017	**
horeca					-0,005	
0 tot 15 jaar					0,002	**
15 tot 25 jaar					-0,002	*
65 en ouder					0,001	**
Gemiddeld inkomen					-0,023	
% niet-westerse allochtonen					-0,003	**
Vershil -2LL vorige model	2892,310; df=9; p=0,000		6332,585; df=10; p=0,000		335,009; df=8; p=0,000	
Verklaarde variantie individueel niveau		4,13		13,80		14,04
Verklaarde variantie buurtniveau		48,27		79,12		88,47

* = $p \leq 0,05$; ** = $p \leq 0,01$

Bron: WoON 2006; eigen
bewerking.